

પર્યાવરણ મિત્ર

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
૧.	અમદાવાદના તળાવોનો અધરતાલ વિકાસ	૧
૨.	શ્રીન કેટાલિસ્ટ	૩
૩.	માળીયા મિયાણાના ગામોમાં હરિયાળીનો પગરવ	૯
૪.	અનોખી અપનાવવાલાયક પહેલની વાત	૧૧
૫.	પૃથ્વી બચાવવા હું શુ કરીશ ?	૧૨
૬.	ગુજરાતની પર્યાવરણીય પરિસ્થિતિ પર એક નજર	૧૪
૭.	પ્લાસ્ટિક કચરાનું વ્યવસ્થાપન...	૧૭
૮.	પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ પર અંકુશ મેળવીએ...	૧૮
૯.	સ્વચ્છ પર્યાવરણ માટેની લડાઈનું આવું પરિણામ.....તુતીકોરીનનો જંગ	૨૧
૧૦.	સરકારની સહાય વિના સ્વયંભૂ....	૨૩
૧૧.	વિધાનસભા પ્રશ્નોત્તરી	૨૪
૧૨.	મૌસમ પરિવર્તન અને આપણે	૨૮

અમદાવાદના તળાવોનો અધરતાલ વિકાસ

ઔડા દ્વારા ૨૦૦૨ થી ૨૦૧૦ સુધી કુલ ૧૪ તળાવ અને બગીચાઓનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું. જેમાં બોડકદેવ (ગોટીલા), વેજલપુર (ફન રિપબ્લિક પાસે), મેમનગર, રાણીપ, સોલા (બે તળાવ-બગીચો), કાળી, મોટેરા, સોલા, ચાંદલોડીયા, વેજલપુર (રોપડા), દહેગામ, કલોલ અને સાણંદનો સમાવેશ થાય છે. જેની પાછળ ૨૧ કરોડ જેટલો (૨૧૩૪.૪૪ લાખ) ખર્ચ કરવામાં આવ્યો. આ બધા તળાવો અને તેની સાથેના બગીચાઓ અમદાવાદ મહાનગરપાલિકા અને જે તે નગર પાલિકાના તાબા હેઠળ છે.

પરંતુ, મહદ અંશે જણાયું કે આ તળાવોની ડીઝાઈન ખોટી છે. તળાવ બનાવતાં પહેલાં તેનો “આવરો” (ચોમાસાનું પાણી દાખલ થવા માટેનો રસ્તો) અને “જાવરો” મહત્વનો હોઈ યોગ્ય હોવો જોઈએ. (વધારે પાણી આવે કે સિંચાઈ માટે લેવું હોય તો તે કાઢવા માટેની જગ્યા.) હવે, ઔડા દ્વારા અમદાવાદ શહેરમાં બનાવેલ તળાવોમાં ચોમાસાનું પાણી ભરાતું નથી. મતલબ કે “આવરો” અંગે ધ્યાન નથી અપાયું.

મે-જૂન ૨૦૧૮ : અંક ૨૪૧ - ૨૪૨

સંપાદન
મહેશ પંડ્યા

સહયોગ
મહેશ પરમાર, મનિષા પટેલ

સંપાદકીય માર્ગદર્શન
ફાલ્ગુની જોષી

ફક્ત ખાનગી વિતરણ અને શૈક્ષણિક હેતુ માટે જ (અનિયતકાલીન)

અમદાવાદના વસ્ત્રાપુર તળાવની વાત કરીએ તો આ તળાવ ચોમાસાના પાણીથી ભરાતું જ નથી. ૨૦૦૩માં નર્મદાના પાણીથી તળાવ ભરીને તત્કાલીન મુખ્યમંત્રી અને તે વખતના નાયબ વડાપ્રધાનશ્રીએ નૌકાવિહાર કરેલ અને દીવડાઓ તરતા મૂકવામાં આવેલાં. ત્યારબાદ બે ત્રણ વખત નર્મદાના પાણીથી વસ્ત્રાપુરનું તળાવ ભરાયું. આમ, વસ્ત્રાપુરનું તળાવ વરસાદી પાણીથી ભરાયું નથી. તો સવાલ એ થાય કે શા માટે આવા તળાવોનાં નિર્માણ પાછળ સરકારે પ્રજાના પરસેવાના કરોડો રૂપિયા ખર્ચ્યા ?

એકબાજુ વસ્ત્રાપુર તળાવ ખાલીખમ હોય અને નજીક આવેલું જી.એમ.ડી.સીનું ગ્રાઉન્ડ ચોમાસાનાં વરસાદી પાણીથી ભરાઈ જાય.

અલબત્ત, ગત વખતે ચોમાસામાં વસ્ત્રાપુર તળાવનો ઉપયોગ થયો ખરો. જુલાઈ ૨૪-૨૫/૨૦૧૭ના રોજ ધરોઈનું પાણી સાબરમતીમાં છોડવામાં આવતાં શહેરના ૨૬ જેટલાં ડોમેસ્ટીક અને સ્ટ્રોમવોટરનાં આઉટલેટના પાણી પાછા પડ્યાં. જે પાણી તળાવોમાં ભરવામાં આવ્યાં.

હવે, વસ્ત્રાપુર તળાવની વાત કરીએ તો જુલાઈની ૨૪-૨૫ તારીખે તળાવ ઉભરાયું અને ઓગષ્ટ મહિનાના પ્રથમ અઠવાડિયે તળાવ ખાલીખમ થઈ ગયું.

અહીં નોંધવું જરૂરી છે કે ગ્લોબલ વોર્મિંગ અને તેને આધારે થનાર ક્લાઈમેટ ચેન્જની અસરોથી ધરોઈમાંથી જો સતત વધારે પાણી છોડવામાં આવશે તો સાબરમતી રિવરફ્રન્ટને લીધે અમદાવાદમાં પૂર આવવાની પૂરેપૂરી શક્યતાઓ છે.

મોડેલ સ્ટેટના સ્માર્ટ સીટી બનવા જઈ રહેલા અમદાવાદ શહેરના આ વસ્ત્રાપુર તળાવને હવે ડ્રેનેજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટમાં ફેરવાશે. લગભગ ૧.૧૦ કરોડનાં ખર્ચે એક એમ.એલ.ડી.નો મીની ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ અહીં બનાવાશે. કોર્પોરેશન સ્વીકારે છે કે, વસ્ત્રાપુર તળાવમાં વરસાદી પાણી ભરવા માટે હેલ્મેટ સર્કલથી લાઈન નાખવામાં આવી હતી. પરંતુ તેમાં ગટર જોડાણો થઈ ગયાં હોઈ બંધ કરી દેવાઈ છે. તેથી હેલ્મેટ સર્કલ ખાતે પાણી ભરાઈ જવાની સમસ્યા ગંભીર બની છે.

હવે, વસ્ત્રાપુર તળાવને એક એમ.એલ.ડી.ના ડ્રેનેજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટના પાણીથી ભરવામાં આવશે. તળાવ બનાવ્યું અને તેનું ઉદ્દઘાટન થયું ત્યારે કેવો આશાવાદ જન્માવેલો ? આમ, આ ઉદાહરણ દર્શાવે છે કે શહેરનો વિકાસ અધ્ધરતાલ છે.

વસ્ત્રાપુર તળાવમાં ૧ એમ.એલ.ડી.નો ડ્રેનેજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ બનાવાશે તો તેમાંથી દુર્ગંધ મારશે ત્યારે તેનો વિરોધ થશે અને પછીના વર્ષે કંઈક ત્રીજું જ ગતકડું કરીને ફરી કરોડોનો ખર્ચ થશે.

પર્યાવરણ મિત્ર સામયિકના સ્વૈચ્છિક યોગદાન સંદર્ભે

“પર્યાવરણ મિત્ર” છેલ્લા વીસ વર્ષ, કરતા વધુ સમયથી નિયમિત પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે. વાચકોના ઘણા સારા પ્રતિસાદ સાપડ્યા છે. વાચકો થકી જ ગુજરાતના અંતરિયાળ ગામો સુધી પર્યાવરણ શિક્ષણની વાત પહોંચાડી શકાય છે.

પર્યાવરણ મિત્રના વાચકો તરફથી સ્વૈચ્છિક યોગદાનની વાતને બહોળો પ્રતિસાદ સાપડ્યો છે પણ, સ્વૈચ્છિક યોગદાન આપનાર વાચકો વધે તે જરૂરી છે. પર્યાવરણ મિત્રમાં આપના આર્થિક સહયોગની કોઈ મર્યાદા નથી આમ છતાં, સગવડતા માટે રૂ. ૧૫૦/- નું સ્વૈચ્છિક યોગદાન રખાયું છે. સૌ વાચકમિત્રો નિયમિત અને મહત્તમ યોગદાન મોકલી આપે તેવી અપેક્ષા છે.

સ્વૈચ્છિક યોગદાનની રકમ મનીઓર્ડર અથવા ચેક અથવા ડિમાન્ડ ટ્રાફ્ટથી મોકલી આપવા વિનંતી છે, ચેક/ડીડી “**PARYAVARAN MITRA GENERAL FUND**” ના નામથી મોકલવા વિનંતી છે.

GREEN CATALYST

“Nurturing Youth To Protect The Environment”
An Initiative of Paryavaran Mitra

કચોટો કરાર / શિષ્ટાચાર દિન (૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૮)

કચોટો શિષ્ટાચાર યાને કરાર જાપાનના કચોટો ખાતે વર્ષ ૧૯૮૭ માં કરવામાં આવેલ આંતર-રાષ્ટ્રીય કરાર છે જે અંતર્ગત પ્રત્યેક વિકાસશીલ દેશ ભવિષ્યમાં ગ્રીનહાઉસ ગેસનું ઉત્સર્જન કરે છે તેના ઘટાડા માટે લક્ષ્યાંક અને સમયપત્રક ઘડે છે. સમગ્ર વિશ્વમાં ૧૬મી ફેબ્રુઆરીને, કચોટો કરારના સંગઠનમાં પ્રવેશની ઉજવણી રૂપે “કચોટો કરાર દિન” તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.

કચોટો કરાર, પર્યાવરણ પ્રિય પરિયોજનાઓ જે ગ્રીન હાઉસ ગેસના ઉત્સર્જનમાં ઘટાડાને પ્રેરે છે અને સાથો સાથ વિકાસશીલ દેશોના ટકાઉ અને સુદૃઢ વિકાસને વરેલી છે તેમાં મૂડી રોકાણને પ્રોત્સાહિત કરવાની પ્રયુક્તિ પૂરી પાડે છે.

વિદ્યાર્થીઓમાં જાગૃતિ ફેલાવવાના આશયથી, ગુજરાત યુનિવર્સિટીની “કાયદા વિદ્યાશાખા” ખાતે એક જાહેર પ્રવચનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. કાયદા શાખાના વિવિધ વિભાગોમાથી આશરે ૧૦૦ જેટલા કાયદા શાસ્ત્રના વિદ્યાર્થીઓએ આ પરિસંવાદમાં ભાગ લીધો હતો. આ પ્રસંગે આ વિષયના તજજ્ઞ નિષ્ણાત તરીકે શ્રી મહેશ પંડ્યાને

નિમંત્રિત કરાયા હતાં જેમણે ભારત ખાતે અમલીકરણને આધીન આંતર-રાષ્ટ્રીય સંધિઓ સંબંધે તેમના અનુભવ અને જાણકારીનું આદાન-પ્રદાન કર્યું હતું.

હરિત ઉદ્દીપક દ્વારા “પાણી માટે કૂચ”

તા. ૮ મી એપ્રિલ, ૨૦૧૮

સમય : સવારે ૭:૧૫

આરંભ સ્થળ : રિવર ફ્રન્ટ પાર્ક, સાબરમતી રિવર ફ્રન્ટ, સુભાષ ઓરિજ પાસે,

સમાપન સ્થળ : ગાંધી આશ્રમ, સાબરમતી

‘હરિત ઉદ્દીપક’ એ ‘પર્યાવરણ મિત્ર’ની પહેલ છે. જે અમદાવાદની વિવિધ કોલેજોમાં અભ્યાસ કરતાં ઉત્સાહી વિદ્યાર્થીઓ, જેઓ અમદાવાદનાં નાગરિકો વચ્ચે પર્યાવરણ સંબંધી જાગૃતિ ફેલાવવા અને શહેરના પર્યાવરણને સુધારવામાં સહાયક કામગીરીની પહેલને આગળ ધપાવવા ઈચ્છુક વિદ્યાર્થીઓનું જૂથ છે.

અમો ‘હરિત ઉદ્દીપક’ તરીકે માનીએ છીએ કે આપણે મર્યાદિત પાણી પૂરવઠાને શાણપણભરી રીતે વાપરવાની જવાબદારી લેવી જોઈએ અને આ અમૂલ્ય સંસાધનની બચત માટે સક્રિય પગલાં વિચારીને આપણે આપણી ભૂમિકા ભજવી શકીએ. આ મુદ્દાને ધ્યાને લઈ ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથે અમદાવાદના અછતગ્રસ્ત વિસ્તારોમાં પાણીના શાણપણયુક્ત ઉપયોગને પ્રોત્સાહિત કરવા “પાણી બચાવો” ઝુંબેશ આદરી હતી. આ ૨૫ દિવસીય કાર્યક્રમનો પ્રારંભ તા. ૨૨મી માર્ચ ૨૦૧૮ના રોજ થયો અને ૧૫મી એપ્રિલે આ કાર્યક્રમની સમાપ્તિ થઈ, ‘ભવિષ્ય માટે

GREEN CATALYST

“Nurturing Youth To Protect The Environment”

An Initiative of **Paryavaran Mitra**

પાણીની બચતનું મહત્વ’ આ વિષે સમુદાયનું ધ્યાન આકર્ષિત કરવા અને એ હકીકત ઉપર ભાર મૂકવા કે આગામી પેઢીઓ માટે કોઈજ પાણી નહીં બચે. આ બાબતે શેરી નાટકો, પરિસંવાદ અને કૂચનું આયોજન કરીને શ્રેણીબધ્ધ જન-જાગૃતિ અભિયાન ચલાવવામાં આવ્યું હતું.

આ અભિયાનના ભાગ રૂપે “પાણી માટે દોડ” ના નામે તા. ૮મી એપ્રિલ ૨૦૧૮ના રોજ કૂચ યોજવામાં આવી હતી. આ દોડ પહેલા રિવર ફ્રન્ટ પાર્ક ખાતે એક નાનકડો કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો. જેમાં અતિથિ વિશેષ તરીકે એલ. ડી. એન્જિનીયરીંગ કોલેજના નિવૃત્ત પ્રાધ્યાપક જે. એન. જોષી અને વિવેક શેઠ (પર્યાવરણ ઈજનેર અને પર્યાવરણ તજજ્ઞ) હાજર રહ્યા હતા. સમસ્ત અમદાવાદની કોલેજોના આશરે ૧૨૫ જેટલા વિદ્યાર્થીઓએ આ રેલીમાં ભાગ લીધો હતો. ‘હરિત ઉદ્દીપક’ જૂથે આ કાર્યક્રમ યોજતા પહેલા પાર્ક ખાતે ધોષણા કરીને પાર્કની આજુબાજુમાંથી કેટલાક લોકોને તેમાં સામેલ કર્યા હતા. ગ્રીન કેટાલિસ્ટ કાર્યક્રમના આરંભે એમ્ફીથિયેટર ખાતે “પાણી બચાવો” નામનું એક નાટક પણ ભજવ્યું હતું. ગ્રીન કેટાલિસ્ટે “તુલસી” નો છોડ ભેટ આપી મહેમાનોનું સન્માન કર્યું હતું. કાર્યક્રમની શરૂઆતમાં “પર્યાવરણ મિત્ર” ના ડાયરેક્ટર, મહેશ પંડયાએ દરેકને અવકાર્યા અને રેલી યોજવા પાછળના ઉદ્દેશ્યથી સહુને વાકેફ કર્યા. ત્યારબાદ તેમણે પ્રાધ્યાપક જોષીને “પાણી બચાવો” અભિયાન વિષે વિચાર વિમર્શ કરવા અને ભાવિ પેઢીને “પાણીની બચત” ની મહત્તા વિષે બોલવા

ઈજન આપ્યું. તે પછી પ્રા. જોષીએ લીલી ઝંડી ફરકાવીને રેલીનો પ્રારંભ કરાવ્યો.

આ રેલીએ સુભાષ બ્રિજ ખાતે રિવર ફ્રન્ટથી પ્રસ્થાન કર્યું. વિદ્યાર્થીઓએ, “પાણી બચાવો અભિયાન”ના સમર્થકોએ સ્વીકાર કરેલ વાદળી રંગની પટ્ટી ધારણ કરવા સાથે “પાણી બચાવો” સંદેશનો પ્રચાર માટે વિવિધ પોસ્ટરો હાથમાં રાખ્યા હતા. આશરે ૧૨૫ વિદ્યાર્થીઓના જૂથે પાણીની બચત અને પાણીનો ઈષ્ટ પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવાની ગાંધીજીની ફિલોસોફીને અનુરૂપ જાગૃતિ આણવા, આશરે ૨.૫ કી.મી. ના અંતર સુધી - ગાંધી આશ્રમ, સાબરમતી સુધી કૂચ કરી હતી.

પાણી બચાવો અભિયાન (૨૨ માર્ચથી ૧૫મી એપ્રિલ, ૨૦૧૮)

“વિશ્વ જળ દિન” એ, પાણીના મહત્વ પરત્વે સૌને સજાગ કરવાનો પ્રયાસ છે. ‘ટકાઉ વિકાસ ઉદ્દેશ્ય

GREEN CATALYST

“Nurturing Youth To Protect The Environment”
An Initiative of Paryavaran Mitra

(SDG)નો ગોલ ૬' પણ વિશ્વને, ૨૦૩૦ સુધીમાં પ્રત્યેક વ્યક્તિને 'સલામત પાણી' સુલભ બનાવવાનું સુનિશ્ચિત કરવા તથા કુદરતી પર્યાવરણના રક્ષણ અને પ્રદૂષણ ઘટાડવાના લક્ષ્યાંકનો સમાવેશ કરે છે. અમો “ગ્રીન કેટાલિસ્ટ” માનીએ છીએ કે મર્યાદિત પાણી પૂરવઠાને શાણપણભરી રીતે વાપરવાની જવાબદારી લઈને આ અમૂલ્ય સંસાધનની બચત માટે સક્રિય પગલાં વિચારીને આપણે આપણી ભૂમિકા ભજવી શકીએ.

આ મુદ્દાને ધ્યાને લઈ ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથે અમદાવાદના અછતગ્રસ્ત વિસ્તારોમાં પાણીના શાણપણયુક્ત ઉપયોગને પ્રોત્સાહિત કરવા “પાણી બચાવો” ઝુંબેશ આદરી હતી. આ ૨૫ દિવસીય કાર્યક્રમનો પ્રારંભ તા. ૨૨મી માર્ચ ૨૦૧૮ ના રોજ થયો, જે ૧૫મી એપ્રિલે સમાપ્ત થયો. ભવિષ્ય માટે પાણીની બચત અંગે શેરી નાટકો, પરિસંવાદ અને કૂચનું આયોજન જેવા શ્રેણીબધ્ધ પગલાં વડે જન-જાગૃતિ અભિયાન ચલાવવામાં આવ્યું હતું.

આ અંગે ૨૫મી માર્ચ ૨૦૧૮ના રોજ અમદાવાદનાં સી.ટી.એમ. વિસ્તારમાં ત્રણ જુદા જુદા સ્થળોએ — કાર્મલ મેથડિસ્ટ ચર્ચ બહાર, ક્રિસ્ટ ફોક

સોસાયટી અને સોહમ પાર્ક સોસાયટી ખાતે, “પાણી બચાવો” ની થીમ ઉપર શેરી નાટકોનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

આ નાટક દ્વારા સંદેશ અપાયો હતો કે પાણીની અછતને કારણે ભવિષ્યમાં “પાણી વિગ્રહો” થાય, ખેડૂતોને વિપરિત અસર પહોંચે, અને પીવાના પાણીની અછત ઉદ્ભવશે. એવું પણ દર્શાવ્યું હતું કે રોજબરોજના જીવનની દિનચર્યામાં આમ આદમી કઈ રીતે પાણીનો વેડફાટ કરે છે અને શા માટે આગામી પેઢી માટે પાણીને બચાવવું આવશ્યક છે.

AMC સાથે જાગૃતિ કાર્યક્રમ

ગુજરાત યુનિવર્સિટીના માસ્ટર ઓફ સોશયલ વર્ક (MSW) ના ૬ વિદ્યાર્થીઓએ અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (AMC) ની સાથે સુજલામ સૂફલામ યોજના અંતર્ગત ખારીકટ કેનાલની આજુબાજુના ૬ વોર્ડમાં ૧૨ વખત શેરીનાટક પ્રસ્તુત કર્યું હતું. નાટકમાં કેનાલમાં કચરો ફેંકવો નહીં અને પાણીનો બગાડ કરવો નહીં, જેથી આપણી આવનાર પેઢીને પાણી માટે મુશ્કેલી ના આવે એ સંદેશ મુખ્ય હતો. પાણી આપણા માટે અમૂલ્ય છે, જ્યાં ત્યાં કચરો નાખવો નહીં, કેનાલને પણ સ્વચ્છ રાખવી આ બધી વિગતોનો નાટકમાં સમાવેશ કર્યો હતો. AMC એ દરેક સોસાયટીમાં જો

GREEN CATALYST

“Nurturing Youth To Protect The Environment”

An Initiative of **Paryavaran Mitra**

કોઈ સોસાયટીના સભ્ય આખા વર્ષ દરમિયાન સોસાયટી સ્વચ્છ રાખે અને પાણી બચાવે તો તેને સ્વચ્છતાગ્રહી અને જળપ્રહરી એવા નામ આપી ઈનામ પણ આપવામાં આવશે તેવી જાહેરાત કરી હતી. વધુને વધુ લોકો આ કાર્યમાં જોડાય અને આપણો દેશ સ્વચ્છ બને તેથી અમે જાગરૂકતા આવે તે માટેના કાર્યો કરીએ છીએ.

“કરેગે સંગ પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ સે જંગ” પર્યાવરણ દિનની ઉજવણી

૫મી જૂન એટલે વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ. જે આ વખતે ભારત હોસ્ટ કરી રહ્યું હતું ત્યારે સમાજમાં વધતા જતા પ્લાસ્ટિકનું પ્રમાણ ઘટાડવા અને તેનો ઉપયોગ ઓછો કરવા ગ્રીન કેટાલિસ્ટની ટીમે એક શેરીનાટકનું આયોજન કર્યું હતું.

૩ જૂન થી ૫ જૂન સુધી ઉસ્માનપુરા ગાર્ડન, પ્રહલાદનગર ગાર્ડન, Happy Street (Riverfront), Tata Project, ONGC Kalolમાં શેરીનાટક પ્રસ્તુત કર્યું હતું. નાટકમાં પ્લાસ્ટિક આપણા માટે કેવી રીતે હાનિકારક છે, પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ ઓછો કરો અને પ્લાસ્ટિકને બદલે કેવા અન્ય સાધનોનો ઉપયોગ કરવો

જેથી પર્યાવરણને નુકસાન ન થાય અને પ્લાસ્ટિકને સંપૂર્ણ પણે દૂર કરી આપણે પોતાની જીવનરીતિમાં બદલાવ લાવવો જોઈએ તેવા સંદેશાઓ આપવામાં આવ્યા હતા.

ગો ગ્રીન વીથ ગ્રીન કેટાલિસ્ટ

અમદાવાદની નારોલ, લાંભા અને વટવા વિસ્તારની છ સ્કૂલોમાં ગો ગ્રીન વીથ ગ્રીન કેટાલિસ્ટ વીકની ઉજવણી કરાઈ.

અમદાવાદના નારોલ, લાંભા અને વટવાના વિસ્તારની વિવિધ માધ્યમની છ શાળાઓમાં પર્યાવરણ જાગૃતિ માટે ૨ જુલાઈ ૨૦૧૮ થી ૭ જુલાઈ ૨૦૧૮ સુધી ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથ દ્વારા ‘ગો

GREEN CATALYST

“Nurturing Youth To Protect The Environment”

An Initiative of **Paryavaran Mitra**

ગ્રીન વીથ ગ્રીન કેટાલિસ્ટ' વીકની ઉજવણી કરવામાં આવી હતી. જેમાં અર્શ પ્રાયમરી સ્કૂલ, પ્રગતિ ઈંગ્લિશ સ્કૂલ, પ્રગતિ હિન્દી સ્કૂલ, શ્રી અગ્રેસન વિદ્યા મંદિર, બી.કે.પ્રાયમરી સ્કૂલ અને સંસ્કાર કોન્વેન્ટ સ્કૂલ સમાવિષ્ટ હતી. આ ઉજવણીના ભાગ રૂપે વિદ્યાર્થીઓમાં પર્યાવરણ રક્ષણ અંગેની જાગૃતિ માટે પ્રેઝન્ટેશન, ચિત્ર સ્પર્ધા, વક્તૃત્વ સ્પર્ધા, ક્વિઝ કોમ્પિટીશન, વૃક્ષારોપણ વગેરે જેવી પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવી હતી. આ સાથે ગ્રીન કેટાલિસ્ટ દ્વારા દરેક શાળામાં તુલસીનો છોડ રોપવામાં આવ્યો હતો. જેની સાર સંભાળની જવાબદારી જે તે શાળાના વિદ્યાર્થી ગણને આપવામાં આવી હતી. દરેક સ્કૂલોમાં પ્રેઝન્ટેશન દ્વારા પર્યાવરણ અંગેની સમસ્યા અને એના ઉપાયો સમજાવવામાં આવ્યા હતા. સાથે સાથે ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથ દ્વારા પર્યાવરણ બચાવવા માટે નાટક રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. નાટકમાં પાણી, વૃક્ષો, પ્લાસ્ટીકનો વપરાશ, પ્રદૂષણ જેવા મુદ્દા આવરી લેવાયા હતા. દરેક પ્રોગ્રામના અંતે વિદ્યાર્થીઓના પર્યાવરણ બચાવવા અંગેના અભિપ્રાય લેવામાં

આવ્યા હતા.

આ ઝુંબેશના ભાગરૂપે વટવા, નારોલ અને લાંભાની કુલ છ શાળાઓમાં નીચે મુજબ કાર્યક્રમો યોજાયા.

અર્શ પ્રાયમરી સ્કૂલ, વટવા-કેનાલ, નારોલ

૨ જુલાઈ ૨૦૧૮, સોમવારના રોજ અર્શ પ્રાયમરી સ્કૂલમાં ૧૦૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓ અને ત્રણ શિક્ષકોને પ્રેઝન્ટેશન અને નાટક દ્વારા પર્યાવરણ બચાવવા માટેની સમજૂતી આપી હતી. સાથે સાથે પર્યાવરણ બચાવવા માટે વિદ્યાર્થીઓની ફરજ અંગેની માહિતી જણાવવામાં આવી હતી. ચિત્ર-સ્પર્ધામાં ભાગ લીધેલ વિદ્યાર્થીઓમાં જીતનારને ઈનામ આપી પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવ્યા હતાં. પ્રોગ્રામનાં અંતે કાર્યાલયની બાજુના બગીચામાં તુલસી રોપવામાં આવી હતી જેની સાર સંભાળની જવાબદારી સ્કૂલનાં વિદ્યાર્થી ગણને સોંપવામાં આવી હતી.

પ્રગતિ ઈંગ્લિશ સ્કૂલ, લાંભા

૩ જુલાઈ ૨૦૧૮, મંગળવારના રોજ પ્રગતિ ઈંગ્લિશ સ્કૂલમાં ધોરણ ૭, ૮ અને ૯ ના ૧૦૦ જેટલાં વિદ્યાર્થી અને ૫ શિક્ષકો સમક્ષ પ્રેઝન્ટેશન દ્વારા પાયાની પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ વિશે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી. તેના પછી ૩૦૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓ અને ૧૦ શિક્ષકો સામે નાટક રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પર્યાવરણ જાગૃતિનો હતો. આ સાથે સ્કૂલમાં ગ્રીન ડે પણ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. સાથે સાથે ચિત્ર સ્પર્ધા અને વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં જીતનાર વિદ્યાર્થીઓને ઈનામો આપવામાં આવ્યા હતા. અંતે

GREEN CATALYST

“Nurturing Youth To Protect The Environment”

An Initiative of **Paryavaran Mitra**

સ્કૂલનાં બગીચામાં પ્રિન્સિપાલ અને ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથનાં હસ્તે તુલસી રોપવામાં આવી હતી.

પ્રગતિ હિન્દી સ્કૂલ, લાંબા

૪ જુલાઈ ૨૦૧૮, બુધવારના રોજ પ્રગતિ હિન્દી સ્કૂલમાં ધોરણ ૬, ૭ અને ૮ના ૮૦ જેટલાં વિદ્યાર્થીઓ અને ૫ શિક્ષકો સમક્ષ પ્રેઝન્ટેશન દ્વારા પર્યાવરણીય સમસ્યા અને એના ઉપાયો વિશે ચર્ચા વિચારણાં કરવામાં આવી હતી. સાથે ગ્રીન ડે અને વૃક્ષારોપણ કરવામાં આવ્યું હતું. વિવિધ સ્પર્ધા અને તુલસી રોપણ સાથે પ્રોગ્રામનો અંત કરવામાં આવ્યો હતો.

શ્રી અગ્રસેન વિદ્યામંદિર, નારોલ

૫ જુલાઈ ૨૦૧૮ ગુરૂવારના રોજ નારોલ ખાતે આવેલી શ્રી અગ્રસેન વિદ્યામંદિરમાં ૧૫૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓ અને ૧૦ શિક્ષકો સામે પ્રેઝન્ટેશન રજૂ કરીને પર્યાવરણ જાગૃતિ માટે સમજણ પૂરી પાડી હતી. ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથ દ્વારા પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ ઉપર એક સુંદર નાટક રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. ચિત્ર સ્પર્ધા દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના મનોદશ્યને કાગળમાં ઉતારવામાં આવ્યાં હતાં. ઈનામ વિતરણ અને તુલસી રોપણ દ્વારા પ્રોગ્રામનો અંત કરવામાં આવ્યો હતો.

બી.કે. પ્રાયમરી સ્કૂલ, નારોલ

સંસ્કાર કોન્વેન્ટ સ્કૂલ, નારોલ

૬ અને ૭ જુલાઈ ૨૦૧૮ના રોજ અનુક્રમે બી.કે. પ્રાયમરી સ્કૂલ અને સંસ્કાર કોન્વેન્ટ સ્કૂલમાં કાર્યક્રમમાં યોજવામાં આવ્યો હતો. વિદ્યાર્થીઓ સાથે પર્યાવરણીય સમસ્યાની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.

જેના જુદા જુદા અભિપ્રાયો વિદ્યાર્થીઓએ આપ્યા હતા. કેટલાંક વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણ ઉપર પ્રોજેક્ટ બનાવીને લાવ્યાં હતાં. જેમને ઈનામ આપી પ્રોત્સાહિત કર્યા હતા. ચિત્ર-સ્પર્ધા અને વૃક્ષ-રોપણ થી પ્રોગ્રામનો અંત કરવામાં આવ્યો.

આ પ્રોગ્રામનો મુખ્ય ઉદ્દેશ શાળાના વિદ્યાર્થીઓને પર્યાવરણ માટે જાગૃત કરવાનો હતો. વિદ્યાર્થીઓ સાથે પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ અને એના નિવારણ અંગે તથા પર્યાવરણ પ્રત્યે એમની ફરજ વિશે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી. ઈનામ તરીકે વિદ્યાર્થીઓને કંપાસ બોક્સ અને કલર બોક્સ આપવામાં આવ્યા હતાં.

દરેક સ્કૂલમાં પ્રેઝન્ટેશન નિશા રાજપૂત દ્વારા અને નાટક ગ્રીન કેટાલિસ્ટ જૂથ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં દેવાંગ પરમાર, ભૂમિકા મકવાણા, હેતલ મકવાણા, નીતિન ગોસ્વામી, હાર્દિક પટેલ, હેમલ પરમાર અને નિશા રાજપૂત સમાવિષ્ટ હતા.

માળીયા મિયાણાના ગામોમાં હરિયાળીનો પગરવ ચેકડેમો દ્વારા ગામડાની કાયાપલટ કરતું પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્ર

માળીયા મિયાણા તાલુકો કચ્છના નાના રણના સીમાડે આવેલો છે, આ તાલુકામાં કુલ : ૪૭૫ ગામડાઓ આવેલ છે. અહીં મુખ્ય વસ્તી મિયાણા (મુસ્લિમ) હોવાથી તે માળીયા મિયાણા તરીકે ઓળખાય છે.

આ વિસ્તાર અગાઉ માત્ર સંપૂર્ણપણે વરસાદ પર આધારિત હતો કારણ કે નજીક કચ્છની ખાડી વિસ્તાર હોવાથી તથા પાણી સંગ્રહની પર્યાપ્ત વ્યવસ્થા ન હોવાથી તળમાં ખારાશનું પ્રમાણ જોવા મળતું હતું. જેથી ખેડૂતો માટે પિયજ કરવી મુશ્કેલ હતી. આ વિસ્તારની સમસ્યા પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્ર રાજકોટના ધ્યાને આવતા આ વિસ્તારના લોકોને મદદરૂપ થવાનું બીડું પર્યાવરણ વિકાસ કેન્દ્રના તુષારભાઈ પંચોલી અને અનિલભાઈ બારોટ વિગેરેએ ઉઠાવ્યું. આજે ૩ વર્ષના પ્રયાસોના અંતે આ વિસ્તારના ખેડૂતો માલિક હોવા છતાં મજૂર બનેલ જે ફરીથી માલિક બન્યા છે. મુખ્ય બાબતો જોઈએ તો,

- ૩ વર્ષમાં ૮ ચેકડેમો બાંધ્યા તેમજ ૩૫ ચેકડેમો રીપેર કર્યા અને ૪ તળાવો ઉડા કર્યા.
- ૧ પાક લેવાતો ત્યાં આજે ૩ પાક લેતા ખેડૂતો.
- ધાસચારાની સમસ્યા હલ થઈ.
- જંગલી ગધેડા પણ પાણી પીવા આવતા થયા.
- સરકારી મદદ વગર દાતાઓ અને ગ્રામજનોના સહયોગથી કામગીરી શક્ય છે.
- પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્રની મહેનત અઢીગણી સફળ થઈ.

પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્ર દ્વારા ૩ વર્ષથી આ વિસ્તારના ગામ ચીંબલી, વરડુસર, ખીરઈ,

તુષાર પંચોલી

વર્ષામેડી, રાખોડીવા, સુલતાનપુરમાં ચેકડેમો બનાવવાનું, તૂટી ગયેલા ચેકડેમો રીપેર કરવાનું તથા તળાવો ઉડા કરવાનું કાર્ય હાથ ધરાતા આજે આ વિસ્તારના ખેડૂતો વર્ષની ૩-૩ ઉપજ લેતા થયા છે. પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્ર દ્વારા ૩ વર્ષમાં સરકારી મદદ વગર દાતાઓ અને ગ્રામજનો તથા સંસ્થાના સેવાભાવી કાર્યકરો, માર્ગદર્શકોની મદદથી નવા ૮ ચેકડેમોનું નિર્માણ કરાયું છે તથા ૩ ચેકડેમો રીપેર કરાયા છે. ૪ તળાવોને ઊંડા કરવામાં આવેલ છે અને આ તળાવો ઊંડા કરી અને વ્યવસ્થિત પાળો બનાવી દેવાતા પાણીની સંગ્રહ ક્ષમતામાં નોંધપાત્ર વધારો થવા પામેલ છે. અગાઉ આવેલ પૂરમાં પણ સંસ્થા દ્વારા બાંધવામાં આવેલ ચેકડેમો અકબંધ રહ્યા છે.

નિષ્પ્રાણ બની ગયેલ આ વિસ્તારની જમીનને નવસાધ્ય કરવામાં આવી છે. આ વિસ્તારના ખેડૂતો અગાઉ વરસાદ આધારિત ખેતી કરતા હતા અને જમીન માલિક હોવા છતાં બીજે ગામ કે શહેરમાં સ્થળાંતર કરી, મજૂરીકામ કરી, ગુજરાન ચલાવતા હતા. તે આજે મજૂર મટી, માલિક બન્યા છે. પોતાની જમીનમાં ૩-૩ પાકો લઈ સમૃદ્ધિ તરફ પ્રયાણ કર્યું છે. સૌથી મહત્વની વાત એ છે કે ગામડાથી શહેર

તરફ થતું પલાયન પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્ર દ્વારા કરાયેલ ચેકડેમોના નિર્માણને કારણે અટક્યું છે અને જે ગામ છોડી પોતાની જમીન હોવા છતાં શહેરમાં મજૂરીકામ કરતા હતા તે આજે પોતાના ખેતરમાં વિવિધ પાકો ઉગાડીને પગભર બન્યા છે.

પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્ર દ્વારા કરાયેલ વિવિધ પ્રવૃત્તિને કારણ અહીં ઘઉં, જીરૂ, બાજરા, મગ, જુવાર વિગેરે પાકો ઉગતા થયા છે. ઘાસચારો માટાપાયે ઉગવા માંડ્યો છે. પરિણામે પશુઓને પૂરતા પ્રમાણમાં ઘાસચારો મળી રહે છે. અહીંના ખેડૂતો હવે પોતાને જોઈતી શાકભાજી જાતે ઉગાડી રહ્યા છે. કુપલાસર ચોક, ચીખલી, ખીરઈ ગામના ખેડૂત નવા પાકો લેતા થયા છે

ખતીજાબેન લઢાણી જે ખીરઈ ગામના ખેડૂત છે તે ૩ વિઘા જમીનમાં બાજરો, ઘઉં વિગેરે પાકો લઈ રહ્યા છે. તેમને સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવેલ કામગીરી અંગે પૂછવામાં આવતા તેમણે જણાવેલ કે, “પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્રની મહેનતને કારણે અમે ખુશખુશાલ જીવતા થયા છીએ. અમોને કાયમી રોજગારી મળી રહે છે. પ્રથમ વખત અમારા પોતાના ઘઉં અમારા ઘરમા આવ્યા અને અમારા પશુઓને ચેકડેમને કારણે ઘાસચારા મળતા થયા. અરે મહત્વની વાત તમને કહુ તો તમોને આશ્ચર્ય થશે - જંગલી ગધેડા અમારે ત્યાં આ ચેકડેમ બન્યા બાદ પાણી પીવા આવતા થયા છે.”

તુષારભાઈ પંચોલીના જણાવ્યા મુજબ, સો પ્રથમ વખત ચીખલી ગામમાં જ ગત વર્ષે રૂા. ૨૦/- લાખનું જીરૂ થયું હતું. અહીંના ખેડૂત આમદભાઈ ગફૂરના જણાવ્યા મુજબ, “૧ વિઘા જમીનમા અમોએ પહેલી વખત બાજરા, મકાઈ, શાકભાજી ઉગાડી અને અમોને સારી કમાણી થયેલ છે. અમોએ ક્યારેય પણ

અમારી જમીનમાં કપાસ સિવાય કોઈ પાકનું વાવેતર કરેલ નહી, માત્ર વરસાદ આધારિત ખેતી કરતા હતા. પરંતુ, તુષારભાઈ પંચોલી અને અનિલભાઈ બારોટના પ્રયત્નોને કારણે અમો નવા પાક લેતા થયા છીએ. અમારે ૮ મહિના મજૂરી કરવા શહેરમાં જવું પડતું હતું. તે હવે જવું પડતું નથી. એ જ અમારા માટે બહુ મોટી વાત છે.”

પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્રએ આ વિસ્તારની પાણીની, ઘાસચારાની, રોજગારીની સમસ્યા હલ કરવા નિષ્ઠાપૂર્વક પ્રયત્નો હાથ ધરતા આજે માળીયા મિયાણા વિસ્તારના લોકોમાં આનંદની લાગણી જોવા મળી રહી છે.

પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્રને મહત્વનો ટેકો અને માર્ગદર્શન ગૌરાંગભાઈ ઓઝા દ્વારા પ્રાપ્ત થયો છે. પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્રને ટેકનિકલ માર્ગદર્શન રીટાયર્ડ પ્રોફેસર જે.એન. જોષી તથા આર્કિટેક સુનિલભાઈના સહયોગથી પ્રાપ્ત થયો છે. જેને પરિણામે આજે આ વિસ્તારના ખેડૂતોને પૂરતા પ્રમાણમાં પાણી મળી રહ્યું છે. ચેકડેમો - તળાવોને કારણે ઘાસચારો પર્યાપ્ત માત્રામાં થતાં પાંચ હજાર જેટલા પશુઓનો નિભાવ સરળ બન્યો છે.

નવા ચેકડેમો બનતા, જૂના રીપેર કરાતા અને તળાવો ઉડા કરાતા જળસંગ્રહ સારા પ્રમાણમાં થવા લાગ્યો છે. પરિણામે ખારાશને કારણે ખેતીની જમીન નકામી પડી રહેતી તેમાં હવે સતત વિવિધ પાકો

ઉગાડવામાં આવી રહ્યા છે તથા જમીનો સુધરી રહી છે.

જમીન ખેતીલાયક થતાં ખેડૂતો સમૃદ્ધિ તરફ ગતિ કરી રહ્યા છે. પીવાના પાણીનો પ્રશ્ન પણ હલ થયો છે. ખાસ કરીને ઓછા વરસાદના સમયે પણ ખેતી માટે પાણી મળી રહ્યું છે. આમ, સરવાળે જોતાં પર્યાવરણીય વિકાસ કેન્દ્રના તુષાર પંચોલી અને અનિલભાઈ બારોટ, ગૌરાંગભાઈ ઓઝા, પ્રો. જે.એન. જોષી અને સુનિલભાઈ તેમજ સ્થાનિક ગ્રામજનોની મહેનત અઢી ગણી સફળ થઈ છે.

અનોખી અપનાવવા લાયક પહેલની વાત

૫-જૂન-૨૦૧૮ મંગળવારના રોજ મારો જન્મદિવસ અને સાથે વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ. તે નિમિત્તે મારા મનમાં એક વિચાર આવ્યો કે મારે મારા જન્મદિવસની ઉજવણી ૫૧ વૃક્ષો રોપીને કરવી છે. જ્યારે આજે સમાજમાં મોટાભાગના નવયુવાનો પોતાનો જન્મ દિવસ પાર્ટીના માધ્યમથી કરે છે. બરાબર છે, ખુશી હોવી જ જોઈએ. પરંતુ સાથે જન્મદિવસ પર માત્ર કેક કાપી પાર્ટી કરીને ઉજવણી પૂરી કરવી એ યુવાનોને કેટલું શોભે ? આપણી સંસ્કૃતિ આપણને ગરીબોને મદદરૂપ થવું, સેવા કરવી, પર્યાવરણનું જતન અને વૃક્ષોનો વધારો થાય તેવો સંદેશ શીખવે છે. યુવા મિત્રો, આપણે આપણા જન્મ દિવસ પર ઉજવણીની સાથે સાથે આપણા દેશને, આપણી આસપાસ બધાને ઉપયોગી બને અને ખુશી થાય તેવું કાર્ય પણ કરવું જ જોઈએ. માત્ર, પાર્ટી અને ડાન્સથી જ ઉજવણી કરાય એ બાબતને નવેસરથી વિચારવી જોઈએ.....

મારા વિચારને અમલમાં મૂકતા મેં મારી સ્કૂલ એમ.એ.પટેલ.માં ૧૮ વૃક્ષો રોપ્યાં અને ૨૩ વૃક્ષો નગરપાલિકામાં તથા ૧૦ વૃક્ષો મારી સોસાયટીમાં રોપ્યા. આમ, બોપલ વિસ્તારમાં ૫૧ વૃક્ષોનું રોપણ કર્યું.

મને આ વિચાર એક વર્ષ પહેલા જ આવ્યો હતો

જ્યારે મેં પ્રવચનમાં પર્યાવરણ રક્ષા વિષે અને ઘટતા વૃક્ષોની માહિતી સાંભળી હતી. એ પછી મેં વૃક્ષોની વધારે માહિતી ભેગી કરી અને તેના પર વધારે અભ્યાસ કર્યો. પરંતુ, એ જાણીને ખૂબ દુઃખ થયું કે ભારતમાં સૌથી વધારે વૃક્ષોનો નાશ થાય છે બીજા કેટલાક દેશોમાં પર્યાવરણના જતન વિષે ખૂબ જાગૃતિ આવી છે. બસ, આ વસ્તુ મારા હૃદયમાં લાગી ગઈ અને ત્યારથી જ મેં વિચારી લીધું કે હવે મારો જન્મ દિવસ આવે ત્યારે મારે ૫૧ વૃક્ષો રોપવા છે. આ વાતથી યુવાનોને પ્રેરણા મળે અને દરેક યુવાન પોતાના જન્મદિવસ પર વૃક્ષ ફરજિયાત રોપે અને જતન કરે તો ભારતને ‘હરિયાણુ ભારત’ બનતા વાર ન લાગે.

યુવા મિત્રો, એક ખાસ નમ્ર અપીલ કે આપણે સૌ તમારા જન્મ દિવસ નિમિત્તે પર્યાવરણ બચાવવા માટે એક વૃક્ષ તો રોપીએ જ. આ કામ યુવાનોએ જ કરવું પડશે. ‘યુવા જાગૃતિ એજ યુવા શક્તિ.’ કારણ કે ભારતમાં સૌથી વધારે યુવા વર્ગ છે તો આપણે તેને જ જાગૃત કરવા પડશે. તોજ આપણો દેશ બધી રીતે મજબૂત બનશે અને યુવા શક્તિ ખૂબ આગળ આવશે. જય હિન્દ જય ભારત.

કિશન કલ્યાણી

(યુવા જાગૃતિ એજ યુવા શક્તિ)

પૃથ્વી બચાવવા હું શુ કરીશ ?

વાચક મિત્રો, પર્યાવરણને વિષે વિચારનારા યુવા મિત્રોના વિચારો અમે અવારનવાર આપ સમક્ષ મૂકતા રહ્યા છીએ. આપણી યુવા પેઢી જ ભવિષ્યનો પથ નક્કી કરવાની છે. અત્રે ગુજરાત વિદ્યાપીઠના શિક્ષણ મહાવિદ્યાલયના વિદ્યાર્થી કલ્પેશભાઈ સોલંકીનો લેખ પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ. ગત વર્ષે ઓઝોન દિને યોજાયેલ નિબંધ સ્પર્ધામાં ‘પૃથ્વી બચાવવા હું શું કરીશ’ વિષય પરનો આ નિબંધ ત્રીજા નંબરે વિજેતા ઘોષિત થયો હતો.

આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે ગ્લોબલ વોર્મિંગ અને ક્લાઈમેટ ચેન્જના કારણે વર્તમાન સમયમાં સમગ્ર વિશ્વમાં તાપમાનમાં વધારો નોંધાઈ રહ્યો છે. ભવિષ્યમાં આ સ્થિતિના કારણે પૃથ્વી અને પર્યાવરણમાં ખૂબ જ પરિવર્તન થઈ શકે છે તે આપણે સૌ જાણીએ છીએ. પર્યાવરણ અને પૃથ્વીમાં હાલમાં આવી રહેલા બદલાવ વિશે વિવિધ કાર્યક્રમો યોજવામાં આવે છે.

તો મિત્રો, આવા જ વિવિધ કાર્યક્રમો તેમજ પર્યાવરણ સંબંધી સમસ્યાઓને ધ્યાનમાં રાખી “પૃથ્વી બચાવવા હું શું કરીશ” આ વિષય ઉપર મારે મારા વિચારો રજૂ કરવા છે. આપણે આસપાસ નજર નાખીએ ત્યારે આપણને પ્રકૃતિના વિવિધ સ્વરૂપોનું દર્શન થાય છે. પર્યાવરણ આપણને મળેલી કુદરતી બક્ષિસ છે. પૃથ્વીનો વિનાશ થતાં જો અટકાવવો હશે તો પર્યાવરણને બચાવવું જરૂરી છે, પર્યાવરણમાં હવાનું પ્રદૂષણ, ઘોંઘાટ, ગંદકી, અસ્વચ્છતા જેવી બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. આ વિષયો ઉપર ઘણી બધી બેઠકો અને રેલીઓ તેમજ અન્ય કાર્યક્રમો

યોજવામાં આવે છે માત્ર કાર્યક્રમો જ કરતા આપણે સૌ રહી જવાના, મનથી અપનાવે છે કોણ ?

વિશ્વ પૃથ્વી દિવસ :

પર્યાવરણની સમસ્યાઓને ધ્યાનમાં રાખી આપણે ત્યાં વિવિધ દિવસો ઉજવવામાં આવે છે એવી જ રીતે વિશ્વ પૃથ્વી દિવસ ઉજવવામાં આવે છે. લોકોમાં જાગરૂકતા લાવવા માટે દર વર્ષે ૨૨ એપ્રિલના રોજ આપણે વિશ્વ પૃથ્વી દિવસ ઉજવીએ છીએ. મનમાં થાય છે કે દિવસો એટલા બધા ઉજવવામાં આવે છે, કે આપણે માત્ર દિવસો જ ઉજવતા રહી જવાના. તેનું જતન કરવાનો વળી ક્યાં સમય જ છે. મને સૌથી પહેલા તો એ જ વિચાર આવે કે માર્ગદર્શન આપનારની સંખ્યા એટલી વધી ગઈ છે કે તેની સીમા નથી. પર્યાવરણનું જતન કરવાની સંખ્યા અલ્પમાત્રામાં જ્યારે તેને સંબંધી સલાહ સૂચનો કરવાની સંખ્યા હજારો વ્યક્તિઓ જોવા મળે. હું તો કઉં છું કે આ સલાહ સૂચનો કરે છે, તેમની પાસે જ આપણે કામ લેવડાવવું જોઈએ.

પર્યાવરણનાં વિનાશની સમસ્યા :

તમે પણ જાણો છો અને હું પણ જાણું છું કે દેશનો વિકાસ ઝડપભેર થઈ રહ્યો છે અને સાથે સાથે જંગલોનો વિનાશ પણ ખરો. આજની પ્રજા બહુ સાક્ષર છે. એ સમજે છે જંગલોના વિનાશને કારણે એક દિવસ પૃથ્વીનો વિનાશ થઈ જશે, પરંતુ સામે વ્યક્તિ તેના રક્ષણ માટે સુવિધાઓ શોધી લે છે - તે સુવિધા એટલે આધુનિક ટેકનોલોજી.

દરેક વ્યક્તિના પ્રતિભાવ આપણે સાંભળીએ છીએ કે, ‘આજે તો સખત ગરમી છે રહેવાતું નથી’. પૃથ્વીનો

વિનાશ તો શક્ય છે જ કારણ કે આપણને જીવવા માટે ઓક્સિજનની જરૂર પડે છે, તે બાબત પર્યાવરણ પૂરી પાડે છે. આપણે તેનો જ વિનાશ કરીએ છીએ, એવી જ રીતે પૃથ્વીને જીવવા માટે “ધરતી ઉપર વસ્તી કરતા વૃક્ષોની વધારે જરૂર છે” એવું હું અંગત રીતે માનું છું.

મિત્રો, તમે જાણો જ છો. કે પર્યાવરણના વિનાશને કારણે વિવિધ પક્ષીઓ અને વન્ય જીવોનો પણ વિનાશ થઈ ગયો. આ જીવો પણ આપણા વાતાવરણનો હિસ્સો હતા. એક સમય હતો જ્યારે આજુબાજુ નજર નાખો એટલે સરસ મજાનું વાતાવરણ (પ્રકૃતિ) નજરે પડતી, આજે તો ઊંચી - ઊંચી ઈમારતોની વચ્ચે ક્યાંક લીલોતરી દેખાય છે. તે પણ હવે ઝાઝો સમય ટકવાની નથી એવું હું માનું છું, એના માટે તો “પાણી આવે તેના પહેલા પાળ બાધવી જોઈએ” એવી ગુજરાતીમાં કહેવત છે.

આટલી વાત મારા મનમા હતી તે પ્રસ્તુત છે. પૃથ્વી બચાવવા માટેના મારા સ્વપ્નોની થોડી ઝાંખી તમને કરાવવી છે.

- **જમીનની રક્ષા :** ભારત જેવા દેશમાં વિદેશી કંપનીઓ સ્થપાઈ છે. હું વિદેશમાં તો ગયો નથી પણ ભારત દેશની સ્થિતિ જોઈને હું વિદેશની સ્થિતિનું અનુમાન તો લગાવી જ શકું છું. આ ઔદ્યોગિકરણની વૃદ્ધિના કારણે, પુષ્કળ પ્રમાણમાં જંગલો તેમજ ખેતરોનું સ્થાન આ કંપનીઓએ લીધું છે. ખેડૂતનો દીકરો છું. મારું ખેતર કંપનીના લોકો ખરીદે ત્યારે દુઃખ જરૂર થાય.
- **ઉજવણી પૂરતી નથી :** હું તો કહું છું કે વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ, વિશ્વ મહિલા દિવસ, વિશ્વ એઈડ્સ દિવસ વગેરે જેવા દિવસો ઉજવાય છે, માત્ર એક દિવસ

પૂરતું બસ, પછી - પછી શું રામ જાણે એવી પરિસ્થિતિ સર્જઈ છે.

- **પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ ઘટાડો :** પૃથ્વી બચાવવા હું પહેલેથી જ આમ તો પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ નથી કરતો. તેની અસર એટલે કે પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ કરવાથી નુકસાન ખૂબ જ ભયંકર થાય છે તે હું જાણું છું. તેથી મારો સંદેશ છે કે પૃથ્વીનો જો વિનાશ થતો અટકાવવો હશે તો આપણે સૌએ પ્લાસ્ટિકનો ત્યાગ જરૂર કરવો પડશે.
- **પાણીનો બગાડ અટકાવવો :** ‘પાણી અને વાણી બંને વિચારીને વાપરો’ એવું આપણે બોલચાલની ભાષામાં બોલીએ છીએ. બોલવાવાળો જ નળ ચાલુ રાખી મોબાઈલમાં વાત કરવા લાગે છે, આ જીવંત ઉદાહરણ આપું છું. આપણે ત્યાં પાણીનો બગાડ વિશેષ માત્રામાં જોવા મળે છે. ગાંધીજીએ કહેલું કે કુદરત તરફથી મળેલા વારસાને જીવથી પણ વધારે સાચવવો જોઈએ. તેમને એક લોટી પાણીની જરૂર હોય તો તેટલું જ લેતા. આ બોધપાઠ તેમનામાંથી આપણે સૌએ શીખવો જોઈએ. આપણા જીવનમાં આ સંદેશ ઉતારી પાણીનો બગાડ થતો અટકાવવો જોઈએ.
- **વીજળી બચાવો :** તમારા ઘરમાંથી બહાર નીકળો ત્યારે કેવા લાઈટ, પંખા, ટ્યૂબલાઈટ બંધ કરો છો કારણ કે ત્યાં બીલ આવે છે, આમ જેટલી બીલની ચિંતા થાય છે. એવી જ ચિંતા ‘પૃથ્વી’ માટે કરોને. મારે તો તમને એજ કહેવું છે. અંતમા, આ લેખ લખતાં લખતાં મેં તો નિશ્ચય કરી લીધો છે કે મારા દરેક જન્મદિવસે હું વૃક્ષો વાવીશ. પહેલા તો પાંચ રોપા લાવીને વાવતો હતો. હવે જેટલા વર્ષ તેટલા વૃક્ષો વાવીશ. તેમા મારા મિત્રો સહભાગી બનશે તો મને ખૂબ ગમશે.

ગુજરાતની પર્યાવરણીય પરિસ્થિતિ પર એક નજર

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર વિવિધ વિષયોની જાગૃતિ લાવવા વિવિધ પ્રકારના દિવસોની ઉજવણી કરે છે. વળી, દર વર્ષે અલગ અલગ દેશોને યજમાન બનાવીને જે-તે દિવસ મનાવવાની જવાબદારી સોંપે છે. આ વર્ષે પમી જૂન - વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસની યજમાની જવાબદારી ભારતને સોંપી છે. યજમાન બનવું આનંદની વાત છે, સાથે સાથે પડકાર પણ છે

ગુજરાતની વાત કરીએ તો, પર્યાવરણીય કાયદાઓના અમલીકરણમાં આપણે ખૂબજ નબળા છીએ. પાણી પ્રદૂષણ નિયંત્રણ ધારો-૧૯૭૪, હવા પ્રદૂષણ નિયંત્રણ ધારો-૧૯૮૧ અને પર્યાવરણ સંરક્ષણ ધારો-૧૯૮૬નું મહદઅંશે અમલીકરણ થતું નથી.

વન અને પર્યાવરણ વિભાગનું બજેટ :

વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ના વર્ષમાં વન અને પર્યાવરણ વિભાગ હેઠળ વન વિભાગનું બજેટ ૯૧૪.૪૯ કરોડ અંદાજવામાં આવ્યું છે જ્યારે પર્યાવરણ વિભાગનું બજેટ ૨૦.૪૮ કરોડ અંદાજવામાં આવ્યું છે.

ઘન કચરાનું વ્યવસ્થાપન :

છેલ્લા વર્ષોમાં આપણે 'સ્વચ્છ ભારત અભિયાન' શરૂ કર્યું છે. તે પહેલા 'નિર્મળ ગુજરાત, સ્વચ્છ ગુજરાત'ની સતત ત્રણ વર્ષથી ઉજવણી કરેલી. પરંતુ, હકીકત એ છે કે, ઘન કચરાના વ્યવસ્થાપનમાં આપણી કામગીરી ખૂબજ નબળી રહી છે.

વર્ષ ૨૦૧૭નો કેગ (અહેવાલ નંબર-૨)ના અહેવાલ મુજબ ઘન કચરાના જે આઠ માપદંડો નક્કી થયા છે તે મુજબ નબળી કામગીરી રહી.

- આઠ મહાનગર પાલિકાઓ પૈકી ત્રણ પાસે ઘન કચરા પર પ્રક્રિયા કરવાની કોઈ જ સુવિધા નથી.

મહેશ પંડ્યા

- આઠમાંથી ચાર કોર્પોરેશન પાસે ઘન-કચરાના વૈજ્ઞાનિક નિકાલ માટે કોઈજ સુવિધા નથી
- ૧૫૯ નગર પાલિકાઓ પૈકી ૧૫૫ નગરપાલિકાઓમાં ઘન કચરાનું પૃથ્થકરણ કરવામાં આવતું નથી
- ૧૫૯ નગરપાલિકાઓ પૈકી માત્ર ૪૮ નગરપાલિકાઓ જ ઘન કચરા પર પ્રક્રિયા કરી રહી છે
- નગરપાલિકાઓ પાસે સેનેટરી લેન્ડફિલ ફેસેલિટી (SLF)ની સુવિધાની અપ્રાપ્તતા/બિન કાર્યરત હોવાથી ઘન કચરાનો વૈજ્ઞાનિક ઢબે નિકાલ કરતી ન હતી.
- ગુજરાત શહેરી વિકાસ કંપની (GUDC) એ ૪૬.૮૮ કરોડના ખર્ચે ૩૬ નગરપાલિકાઓને આવરી લેતી સાત સેનેટરી લેન્ડફિલ સુવિધા (SLF)નું બાંધકામ કર્યું હતું. પરંતુ, તેને ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યા ન હતા.

ગટર વ્યવસ્થા :

વર્ષ ૨૦૧૭ના કેગના અહેવાલ નંબર-૨ મુજબ

- આઠ મહાનગરપાલિકાઓ પૈકી માત્ર પાંચ મહાનગર પાલિકાઓમાં જ ગંદા પાણીના શુદ્ધિકરણની સુવિધા ઉપલબ્ધ છે. અલબત્ત, શુદ્ધિકરણની સરેરાશ ક્ષમતા ૧૦૯ ટકા હતી. પરંતુ, ગાંધીનગરની ૧૭૭ ટકા તો બીજી બાજુ જૂનાગઢની ૫૦ ટકા. એટલે એકલા ગાંધીનગરની જ સારી ક્ષમતા હતી. પરંતુ, સરેરાશ ક્ષમતા તેના લીધે વધી જાય છે.
- ૧૫૯ નગરપાલિકાઓ પૈકી ૯૬

નગરપાલિકાઓમાં ગટર વ્યવસ્થા તંત્રની સુવિધા ઉપલબ્ધ ન હતી આ દર્શાવે છે કે, નગર પાલિકાઓ દ્વારા શૌચાલયોનો વ્યાપ ૧૦૦ ટકા સિદ્ધ કરાયો હોવા છતાં તેઓ ગટર વ્યવસ્થા તંત્ર સાથે જોડાયેલ ન હતા. પરિણામ સ્વરૂપે શુદ્ધિકરણ કાર્યાલયોનું ગંદુ પાણી શોષ ખાડાઓ અને ખુલ્લા નાળાઓમાં છોડવામાં આવતું હતું જેનાથી જમીન અને પાણીનું પ્રદૂષણ થાય છે.

- રાજ્યની કોઈપણ નગરપાલિકાઓમાં ગંદા પાણીના શુદ્ધિકરણની સુવિધા ન હતી.

સુવેજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ્સની સુવિધા :

જળ (પ્રદૂષણ નિવારણ) કાયદા - ૧૯૭૪ની કલમ ૨૪ હેઠળ ઝરણા, કૂવાઓ અને જમીનમાં ગંદા પાણીનો નિકાલ કરવાનું પ્રતિબંધિત કરે છે. એકત્રિત થયેલા ગંદા પાણીની સુવેજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ (STP)માં શુદ્ધિકરણ પ્રક્રિયા કરવી આવશ્યક છે. STP માટે ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (GPCB) દ્વારા નિર્ધારિત ગંદા પાણી સંબંધિત ધોરણોની પૂર્તતા કરવી જરૂરી છે.

ભારત સરકાર દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલ સેવાના સ્તરના માપદંડો મુજબ શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ ગંદા પાણીની ૧૦૦ ટકા શુદ્ધિકરણ પ્રક્રિયા થવી જોઈએ અને આ પ્રક્રિયામાંથી પસાર થયેલ પાણીમાંથી ૨૦ ટકા પાણીનો પુનઃ ઉપયોગ થવો જોઈએ. અલબત્ત, ગુજરાતમાં એકપણ STP તેના માપદંડો મુજબનો ચાલતો નથી.

કોમન એફ્લુઅન્ટ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ (CETP) :

કેગ અહેવાલ નંબર-૫, વર્ષ ૨૦૧૫ પ્રમાણે સહિયારા જળ શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટ પૈકી કોઈએ ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા નિયત કરેલા ધોરણો મુજબ દૂષિત પાણીનો નિકાલ કર્યો ન હતો.

હકીકત જો કે એ રહે છે કે, સહિયારા જળ શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટમાં બિનઅસરકારક અનુસરણના પરિણામે, જેમાં પ્રક્રિયા કરેલું દૂષિત પાણી છોડવામાં આવતું હતું એ કુદરતી જળાશયોમાં પ્રદૂષણ થતું હતું.

પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ :

ભારત સરકારે ૪ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૧નાં રોજ પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ અંગેના નિયમો બનાવ્યા જેને ૨૦૧૭માં સુધાર્યા. અલબત્ત, પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ અંગે રાજ્ય સરકાર ઉદાસીન છે. આખા ગુજરાતમાં ૪૦ માઈક્રોનથી પાતળી પ્લાસ્ટિકની કોથળીઓ (ઝભલા) મળે છે; સરકારે શિક્ષણ અને જાગૃતિ ફેલાવવાની સાથે સાથે ૪૦ માઈક્રોનથી ઓછી જાડાઈવાળી કોથળીઓના ઉત્પાદન પર રોક લગાવવો જોઈએ.

ઈ-વેસ્ટ :

ઈ-વેસ્ટ રૂલ્સ - ૨૦૧૧માં આવ્યા. આજે ગુજરાતના મહદઅંશે લોકોને ખબર નથી કે ઈલેક્ટ્રોનિક અને ઈલેક્ટ્રિકલ વસ્તુઓનો કચરો હાનિકારક છે. તેનો પ્રચાર પ્રસાર કરવામાં રાજ્ય સરકાર નિષ્ફળ નીવડી છે. કોર્પોરેશન દ્વારા ઈ-વેસ્ટ કલેક્શન સેન્ટર ઉભા કરવા જોઈએ તથા તમામ ઈલેક્ટ્રિકલ અને ઈલેક્ટ્રોનિક્સની દુકાનોને આ વપરાયેલ સાધનો પાછા લેવા ફરજ પાડવી જોઈએ.

હવા પ્રદૂષણ :

રાજ્યમાં હવા પ્રદૂષણ નિયંત્રણ કરવામાં રાજ્ય સરકાર નિષ્ફળ રહી છે.

(૧) શહેરમાં થતું પ્રદૂષણ (૨) ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે થતું પ્રદૂષણ

સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલ ચૂકાદો (એમ.સી. મહેતા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા - ૧૯૯૮)નો

સરેઆમ ભંગ રાજ્ય સરકાર કરી રહ્યું છે.

આ ચૂકાદા મુજબ શહેરોમાં તમામ બસો (જાહેર પરિવહન) સી.એન.જી. થી કરવાની હતી. પરંતુ, આજે અમદાવાદ શહેરમાં BRTSની તમામ ૨૫૦ બસો તથા AMTS ની ૩૮૧ બસો ડીઝલથી ચાલે છે. ઉપરાંત, દસ વર્ષ પછી યોગ્ય વળતર અને સબસીડી આપીને ઓટો રીક્ષાઓ નવી મૂકવાની વાત હતી.

પરંતુ, રાજ્ય સરકાર તદ્દન નિષ્ફળ રહી છે

આજે અમદાવાદ શહેરની વસ્તી પંચાવન લાખની છે, જેની સામે AMTS / BRTS મળીને કુલ બસ ૧૦૫૦ છે. જેથી દ્વિ-ચક્રી વાહનોનું પ્રમાણ ખૂબજ વધ્યું છે જેને લીધે હવા પ્રદૂષણમાં વધારો થયો છે.

જંગલની સ્થિતિ :

ગુજરાતમાં માત્ર ૭.૫૨ ટકા ફોરેસ્ટ કવર છે. બીજા રાજ્યોની સરખામણીમાં ગુજરાત વનવિસ્તાર સાચવવામાં પાછળ છે - નામદાર ગુજરાત વડી અદાલત ચૂકાદા (પર્યાવરણ મિત્ર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત WRIT PETITION (PIL) NO. 190 of 2011) મુજબની ઝાડ કાપવા અંગેની નીતિ હજુ સુધી બનાવાઈ નથી. આ ચૂકાદાનો તાત્કાલિક અમલ કરવામાં આવે.

રાજ્યમાં ચેરિયા (મેન્ગ્રૂલ) નું પ્રમાણ ૨૦૧૫ કરતાં ૩૩ ચો.મી. વધ્યું. અલબત્ત, દેશની સાપેક્ષે ગુજરાતમાં માત્ર ૦.૧૫ ટકા જ ચેરીયાનું પ્રમાણ છે. ગુજરાતમાં ટ્રી કવર ૪.૦૯ ટકા જ છે જે વધારવામાં આવે.

વન્ય પ્રાણીઓના મૃત્યુ :

રાજ્ય સરકાર વન્ય પશુ પ્રાણીઓના સંરક્ષણ કરવામાં પણ નિષ્ફળ રહેલ છે. ચૌદમી વિધાનસભાના પહેલા સત્રમાં રજૂ થયેલ માહિતી મુજબ તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ સુધીની સ્થિતિએ વર્ષ

૨૦૧૬માં ૨૪ સિંહ, ૩૩ સિંહબાળ, ૫૬ દીપડા અને ૧૯ દિપડાના બચ્ચાનાં મૃત્યુ થયા છે. વર્ષ ૨૦૧૭માં ૧૫ સિંહ, ૩૮ સિંહબાળ, ૬૯ દીપડા અને ૩૭ દિપડાનાં બચ્ચાનાં મૃત્યુ થયા છે. વનવિભાગનું બજેટ ૯૧૪.૪૯ કરોડ ખર્ચવા છતાં પરિણામ નબળું છે.

માંગણીઓ :

૧. તમામ મોટા શહેરોમાં ચાલતી ડીઝલ બસોને તથા કોમર્શિયલ બસોને સી.એન.જી.માં તબદીલ કરો.
૨. રાજ્યની તમામ આઠ મહાનગર પાલિકાઓના સુવેઝ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટસને નિયમોનુસાર કાર્યાન્વિત કરો.
૩. રાજ્યની તમામ ૧૫૯ નગરપાલિકાઓમાં સુવેઝ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટસ બનાવો અને કાર્યાન્વિત કરો.
૪. સુવેઝ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ્સમાંથી ચોખ્ખાં થયેલ પાણીના ૨૦ ટકા પાણી ફરી વપરાશમાં લો.
૫. ધન કચરાનું યોગ્ય નિકાલ કરવાનો એક્શન પ્લાન આપો.
૬. ઈ-વેસ્ટનું અમલીકરણ કરવા માટેનો એક્શન પ્લાન આપો.
૭. ૫૦ માર્કોનથી ઓછી જાડાઈના પ્લાસ્ટિક પર પ્રતિબંધ મૂકો તેમજ પ્લાસ્ટિકનો વપરાશ ઘટે તે માટે એક્શન પ્લાન આપો.
૮. રાજ્યના તમામ ૩૩ કોમન એફલુઅન્ટ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ્સને અસરકારક બનાવો.
૯. રાજ્યની તમામ આઠ ઔદ્યોગિક ધન કચરાનો નિકાલ કરતી TSDF સાઈટને અસરકારક અમલીકરણ કરાવો.
૧૦. ક્લાયમેટ ચેન્જ ડીપાર્ટમેન્ટને વન અને પર્યાવરણ વિભાગ સાથે જોડી દો.

પ્લાસ્ટિક કચરાનું વ્યવસ્થાપન કરી સ્વચ્છતા તરફ એક કદમ આગળ વધીએ ...

પ્લાસ્ટિકના કચરાની વ્યાપક સમસ્યાથી આપણે સૌ અવગત છીએ. આ અંગે વર્ષ ૨૦૧૬માં, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અગાઉના ક્ષતિ યુક્ત કાયદાને રદ કરીને, પ્લાસ્ટિક વેસ્ટનું સુચારૂ વ્યવસ્થાપન થઈ શકે, તેવો કાયદો માર્ચ ૨૦૧૬થી અમલમાં મૂક્યો છે.

આ દિશામાં, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યે, ઉપરોક્ત કાયદા હેઠળ ૫૦ માઈક્રોનથી ઓછી પ્લાસ્ટિકની હેન્ડલ કે હેન્ડલ વગરની કેરીબેગ પર પ્રતિબંધ લાદ્યો છે. ઉપરાંત પ્લાસ્ટિક અને થર્મોકોલમાંથી તૈયાર કરાતા ડિસ્પોઝેબલ ડિશ, કપ, ગ્લાસ, ફોર્ક, બાઉલ, કન્ટેન્સ, હોટલ તેમજ અન્ય ખાણીપીણાના સંચાલકો દ્વારા વપરાશમાં લેવામાં આવતા ડિસ્પોઝેબલ ડિશ/બાઉલ, સ્પૂન, સ્ટ્રો, નોન-વૂવન પોલીપ્રોપિલિન બેગ્સ, કપ, પ્રવાહી ભરવાના પાઉચ, ખાદ્ય ચીજવસ્તુઓ, તેમજ ખાદ્ય પદાર્થો ભરવા પેક કરવા કે વિંટાડવામાં વપરાતા પ્લાસ્ટિક પર પ્રતિબંધ મૂકતો કાયદો મહારાષ્ટ્રના ગાર્બેજ કંટ્રોલ કાયદા હેઠળ પણ આવરી લઈને, પ્લાસ્ટિકના કચરાના વ્યવસ્થાપન પરત્વે ઉમદા અનુકરણીય નિર્ણય લીધો છે.

વળી, આ કાયદાના પાલનની જવાબદારી મહાનગરપાલિકાઓના કમિશ્નર, નાયબ કમિશ્નર, શોપ્સ એન્ડ એસ્ટાબ્લિસમેન્ટ ઓફિસર્સ એન્ડ ઈન્સ્પેક્ટર્સ, સેનેટરી ઈન્સ્પેક્ટર્સ, હેલ્થ ઈન્સ્પેક્ટર્સ, હેલ્થ ઓફિસર્સ, વોર્ડ ઓફિસર્સ, તેમજ નગરપાલિકાઓના ચીફ ઓફિસર્સને સુપરત કરી છે.

ઉપરાંત, જિલ્લા કલેક્ટર, જિલ્લા વિકાસ અધિકારી, જિલ્લા આરોગ્ય અધિકારી, તેમજ ગ્રામ સેવકને પણ આ કાયદાના અમલ માટે અધિકૃત કર્યા છે.

સમગ્ર મહારાષ્ટ્રમાં દરેક વ્યક્તિને, સંસ્થા કે

નરેશ ઠાકર

સંગઠનોને, સરકારી અને બિનસરકારી સંસ્થાઓને, શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને, રમત-ગમતના સંકૂલોને, સિનેમા હોલ અને રંગમંચ કે નાટ્યગૃહોને, લગ્ન/ઉજવણીના હોલને કે સ્થળોને, ઔદ્યોગિક એકમોને, કચેરી-કાર્યાલયોને, ધાર્મિક પ્રસંગોના આયોજકોને, યાત્રા સ્થાનોને કે ધાર્મિક સ્થળોને, હોટલ્સને, ધાબાઓને, શોપકોર્પ્સને, મોલ્સને, ફેરિયાઓને, વેપારીઓને, ધંધાદારીઓને, ઉત્પાદકોને, કેટરર્સને, જથાબંધ વેપારીઓને, છૂટક વેપારીઓને, સ્ટોકિટ્સને, બિઝનેસમેનને, હોકર્સને, સેલ્સમેનને, ટ્રાન્સપોર્ટર્સ, બજાર/માર્કેટને, પ્રોડ્યુસર્સને, સ્ટોલ્સને ફરવા લાયક ટૂરિસ્ટ જગ્યાઓને, વન અને અનામત વન્ય વિસ્તારોને, ઈકો-સેન્સિટિવ ક્ષેત્રોને, તમામ દરિયા કાંઠા વિસ્તારોને, તમામ જાહેર સ્થળોને, બસ સ્ટેન્ડ્સને, રેલ્વે સ્ટેશનોને ઉપરોક્ત કાયદા હેઠળ આવરી લીધેલ છે. તદ્દુપરાંત, સમગ્ર રાજ્યમાં, સુશોભન માટે પ્લાસ્ટિક અને થર્મોકોલના ઉપયોગ પર પણ પ્રતિબંધ મૂક્યો છે.

ગુજરાતમાં પણ પ્લાસ્ટિકના કચરાની સમસ્યા વિકટ અને પડકારરૂપ છે, ત્યારે પડોશી રાજ્યના પગલામાંથી બોધ લઈ, આ રાજ્યમાં પણ વિકાસની તેજ ગતિ સાથે ચોમેર ફેલાઈ રહેલ આ પ્લાસ્ટિક કચરાની ગંદકી સભર પરિસ્થિતિમાંથી બહાર લાવી, સ્વચ્છતા તરફ એક કદમ આગળ વધવા, સૌને સાથે રાખી ઉપરોક્ત લોકલક્ષી કામગીરી ઝડપથી આગળ વધારવાની તાતી જરૂર છે.

(લેખક ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ - ગાંધીનગરના નિવૃત્ત જનસંપર્ક અધિકારી છે.)

પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ પર અંકુશ મેળવીએ...

વિશ્વ પર્યાવરણદિન, વૈશ્વિક પર્યાવરણની સુરક્ષા માટે પગલાં લેવા ઉચિત મંચ મારફતે તક આપતો ખૂબ જ મહત્વનો દિવસ છે. યુનાઈટેડ નેશન્સ દ્વારા વર્ષ ૧૯૭૪માં, પમી જૂનના દિનની ઉજવણીના થયેલ પ્રારંભથી, હવે એકસોથી વધુ દેશોમાં વિશ્વ પર્યાવરણદિન પ્રસંગે સ્થાનિક, રાષ્ટ્રીય કે વૈશ્વિક સ્તરે લોકો સામેલ થાય છે.

યુનાઈટેડ નેશન્સ દ્વારા પ્રતિ વર્ષે પર્યાવરણને સતત સ્પર્શતા ચોક્કસ મુદ્દા પરત્વે ધ્યાન દોરવા તેને અનુરૂપ વિશ્વ પર્યાવરણ દિનનું વિષયવસ્તુ જાહેર કરવામાં આવે છે. વર્તમાન વર્ષે આ દિવસનું થીમ ‘બિટીંગ પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન’ (પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ પર અંકુશ મેળવીએ.) જાહેર થયું છે.

વિશ્વ પર્યાવરણદિન ૨૦૧૮ની વૈશ્વિક ઉજવણીનું યજમાનપદ ભારતને મળ્યું છે ભારતમાં પર્યાવરણીય પડકારોનો થઈ રહેલ સામનો તેમજ તેને પહોંચી વળવા માંટેના પ્રયત્નો પરત્વે ધ્યાન દોરવા માટે તેની આ ભૂમિકા મદદરૂપ બનશે.

તળાવો અને નદીઓ, તેની જૈવ વિવિધતા (બાયોડાવર્સિટી), જંગલો અને વન્યપ્રાણીઓ, પ્રાણીઓના હિતોની કાળજી, પદ્મપણનું નિયંત્રણ અને નિવારણ, સહિત કુદરતી સંપદાના સરક્ષણ અંગે નિરંતર ટકાઉ વિકાસના સિધ્ધાંતોને અનુસરીને પર્યાવરણ અને વન સંબંધિત નીતિઓ અને કાર્યક્રમોના અમલીકરણ પર ભારત સરકારના પર્યાવરણ, વન અને ક્લાયમેટ ચેન્જ મંત્રાલય દ્વારા દેખરેખ રાખવામાં આવે છે. આ દિનના થીમમાં સહજ ફેરકાર કરીને ‘પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન’ રાખ્યું છે.

નરેશ ઠાકર

માન. કેન્દ્રીય પર્યાવરણ મંત્રીશ્રી ડૉ. હર્ષ વર્ધને, પ્લાસ્ટિક વેસ્ટના ગંભીર જોખમને ધ્યાને લઈને પ્લાસ્ટિકના ઉપયોગની ઉપેક્ષા કરવા માટે પર્યાવરણ મંત્રાલય મારકતે પહેલ કરાવી છે. તેઓએ ઈન્દીરા પર્યાવરણ ભવનના પરિસરને પ્લાસ્ટિક મુક્ત વિસ્તાર જાહેર કર્યો છે. રિફ્યૂઝ, રિડ્યૂસ, રિયૂઝ અને રિસાયકલની પદ્ધતિ અનુસરીને, પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ ઘટાડવા માટે સૌના સહિયારા પ્રયાસની જરૂરિયાતનો આપણને ખ્યાલ હોવો જ જોઈએ. લોકોએ પ્લાસ્ટિક વેસ્ટને ગમે ત્યાં ફેંકવાની તેઓની વર્તણૂક બદલવી જ પડશે. આ જ બાબત આપણી સૌથી મોટી પર્યાવરણીય સમસ્યા છે.

મજાની વાત એવી છે કે, યુનાઈટેડ નેશન્સના તમામ કાર્યાલયો ખાતે તેના સ્ટાફ દ્વારા ‘ગ્રીનીંગ ધ બ્લ્યૂ’ નામે કચરાના સુચારૂ વ્યવસ્થાપન માટે અનોખી ઝુંબેશ શરૂ કરેલ છે. જેમાં, ક્લાયમેટ ચેન્જ, આરોગ્ય, ગરીબી ઘટાડવી, ખાદ્ય સલામતી, વપરાશ અને ઉત્પાદનના ક્ષેત્રોમાં અભિગમના સુધારા સહિત કુદરતી સ્ત્રોતો તેમજ કચરાનું નિરંતર ટકાઉ રીતે સુચારૂ વ્યવસ્થાપન કરવાનો હેતુ છે. યુએનના કાર્યાલયોમાં, તેઓએ ‘સે યસ ટૂ લેસ’ અર્થાત ‘મને ઓછું ચાલશે’ એવું કહેવાની ઝુંબેશ ચાલુ કરી છે. તેઓનું સૂત્ર છે - ‘ઈફ યુ કાન્ટ રિયુઝ ઈટ, રિફ્યૂઝ ઈટ’, એટલે કે, ‘ફરીથી વપરાશમાં ન લઈ શકાય. તેવી ચીજ-વસ્તુનો તમે અસ્વીકાર કરો’. આવી ઝુંબેશમાં સામેલ થવું સરળ છે. આમ કરવાથી કચરાના ઢગલાંઓ પણ ઓછા થશે. યુએનઈપીના

વડા એરિક સોલહાઈમે પ્લાસ્ટિકના કચરાને પર્યાવરણીય અને જાહેર આરોગ્યની બાબતો તરીકે ગણી છે. જ્યારે, પ્લાસ્ટિકના કચરાને સમુદ્રમાં નાંખવામાં આવે છે, ત્યારે આ જોખમ સામે દરિયાઈ જીવસૃષ્ટિ અસહાય છે. પ્લાસ્ટિકના કચરાને જ્યારે બાળવામાં આવે છે, ત્યારે તેના ધુમાડા કે ધૂણીથી કેન્સર, અંતઃસ્ત્રાવી, ચયાપચય અને હોર્મોનલ સમસ્યાઓ વગેરે સહિતની જુદી જુદી બિમારીઓ થાય છે. વિકાસ વિરુદ્ધ પર્યાવરણને બદલે વિકાસ અને પર્યાવરણના ભારતના અભિગમની વૈશ્વિક નોંધ લેવાઈ છે. સોલર પાવર તેમજ કૃષિમાં કુદરતી ખેતીની રીતભાતોમાં સાથોસાથ પરિવર્તન ઝડપથી અપનાવીને ભારતની આર્થિક વૃદ્ધિ સંતુલિત કરી છે.

ગ્રીન ઈન્ડીયા ગૃપ : ભારત સરકારે જુદાજુદા અન્ય ગૃપોની સાથે ગ્રીન ઈન્ડિયા ગૃપની રચના કરી છે. જેમાં, ભારતને વધુ ગ્રીનર બનાવવાના સૂચનો નાગરિકો આપી શકે છે. પ્રકૃતિને માતા તુલ્ય પૂજવાનો ભારતીય સંસ્કાર છે.

આપણે કુદરતની સાથે વર્તમાનમાં સુમેળથી રહીને, સંપદાને આગામી પેઢીઓ માટે પણ રાખવાની છે. આથી જ, વનસ્પતિ, પ્રાણીસૃષ્ટિ, વન અને વન્યસૃષ્ટિ; પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ; વનીકરણ તેમજ ખરાબાના વિસ્તારોને નવપલ્લવિત કરવા; પર્યાવરણની સુરક્ષા; અને પ્રાણીઓના હિતોની ખાતરી કરવા માટે તેની મોજણી અને સંરક્ષણ અગેની નીતિ તૈયાર કરી છે.

પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ પર અંકુશ અંગે જનજાગૃતિ માટે પગપાળા મિશન પર ભારતીય મહિલા

‘મારો કચરો, મારી જવાબદારી’ સૂત્ર સાથે ૩૨ વર્ષના રાજેશ્વરી સિંઘે વડોદરા-ગુજરાતથી દિલ્હીની વાટ પકડી છે. રાજેશ્વરીએ પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ અંગે જનજાગૃતિ માટે આકરા ઉનાળામાં મોટા રર શહેરોને વટાવી ૧૧૦૦ કિલોમીટરથી વધુ રસ્તો પગપાળા કાપ્યો છે.

અવતારથી પ્રતિબંધ સુધી : વર્ષ ૧૯૭૦ના દાયકામાં નાવિન્ય અવતાર પામેલ પ્લાસ્ટિકની બેગ્સ, હવે તેનું વૈશ્વિક સ્તરે પ્રતિ વર્ષ એક ટ્રિલિયન (એક લાખ કરોડ) ઉત્પાદન થાય છે. દુર્ભાગ્યે આ પ્લાસ્ટિક હવે દરિયાના અંધકારમય પેટાળમાં, માઉન્ટ એવરેસ્ટના શિખરો પર, ધ્રુવીય બરફ પ્રદેશોમાં પણ કચરારૂપે જોવા મળે છે. અને આ કચરો પર્યાવરણ માટે મોટો પડકાર છે. હવે, કેટલાક રાજ્યો અને વિસ્તારોમાં તેના પર પ્રતિબંધ છે. સિક્કીમની સરકારે સૌ પ્રથમ પ્લાસ્ટિક બેગ્સ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે.

વર્ષ ૧૯૮૦ના દાયકામાં, પ્લાસ્ટિક બેગ્સ સહિતનો કચરો ભારે વરસાદી તોફાનમાં પાણી સાથે તણાયો હતો. જેથી પાણીના નિકાલ માટેના નાળા જામી ગયા, અને ભરાયેલા વિપુલ પાણીના જથ્થાને કારણે ખૂબ મોટું ભૂસ્ખલન થયું હતું. આ ઘટના પછીથી, સિક્કીમ સરકારે પ્લાસ્ટિક બેગ્સ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો. ત્યારબાદ, ડિસ્પોઝેબલ પ્લાસ્ટિક બેગ્સ, તેમજ એક જ વખત વાપરી શકાય તેવી

પ્લાસ્ટિકની બોટલ્સને પ્રતિબંધિત કરી છે. સરકારી કચેરીઓમાં, ડિપાર્ટમેન્ટલ મિટિંગોમાં, સમારંભોમાં, કે ઉજવણી પ્રસંગોમાં, સ્ટાયરોફોમ અને થર્મોકોલની ડિસ્પોઝેબલ પ્લેટ્સ તેમજ કટલરી ચીજ-વસ્તુઓ સહિત પાણીની પ્લાસ્ટિક બોટલ્સનો વપરાશ પ્રતિબંધિત કર્યો છે.

આથી, ડમ્પ યાર્ડમાં બિનજરૂરી કચરાનું ભારણ પણ ઘટે છે.

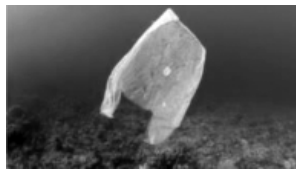
મહાસાગરોમાં પ્રદૂષણ : પ્લાસ્ટિકના કેટલાંક

સંયોજનો માનવ સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક બને છે. જમીન પરથી થતી આપણી પ્રવૃત્તિઓ દરિયાઈ પ્રદૂષણનો સૌથી મોટો સ્રોત છે. આ પ્રવૃત્તિઓથી, વિશ્વમાં ચોમેર સમુદ્ર ખાતે, સાગરોના તળિયે, દરિયા કાંઠે અને ચોપાટી વિસ્તારે ફેલાતા, પ્લાસ્ટિકના આ કચરામાં ધીમે ધીમે વધારો થતો દેખાઈ રહ્યો છે. દર વર્ષે અંદાજે ૮૦ લાખ ટન પ્લાસ્ટિકની કચરો વિશ્વના મહાસાગરોમાં ઠલવાઈ રહ્યો છે.

દરિયાકાંઠે ચોપાટી વિસ્તારોમાંથી પ્લાસ્ટિક કચરાની સફાઈમાં, જાહેર આરોગ્યમાં અને આ કચરાના નિકાલમાં આર્થિક ખોટ થાય છે. આ પ્લાસ્ટિકના કચરાના કારણે શિપિંગ અને મત્સ્ય ઉદ્યોગોએ તેમના વહાણો કે જહાજો તેમજ બંદરોની જાળવણી અને વ્યવસ્થાપનમાં વધુ ખર્ચ ભોગવવો પડે છે.

યુનાઈટેડ નેશન્સ એન્વાયરોમેન્ટ ગ્લોબલ

પ્રોગ્રામ હેઠળ દરિયાઈ પર્યાવરણના સંરક્ષણનો કાર્યક્રમ વર્ષ ૨૦૧૭માં શરૂ કર્યો છે. યુનાઈટેડ નેશન્સ એન્વાયરોમેન્ટ સંસ્થાએ મહાસાગરોમાં પ્લાસ્ટિક કચરાની સમસ્યાનો સામનો કરવાનું આયોજન કર્યું છે.

બાયોફેન્સિંગ : મધ્ય અમેરિકામાં આવેલ

ગ્વાટેમાલા સ્ટેટ દ્વારા, એક વિશેષ પ્લાસ્ટિક-કેચિંગ તરતી જાળી (બાયોફેન્સ) મારફતે સમુદ્રમાં ભળતો કચરો અટકાવવામાં આવે છે. બાયોફેન્સ તૈયાર કરવામાં, પાણીમાં તરતી ચીજ-વસ્તુઓને જાળી સાથે બાંધવામાં આવે છે. સમુદ્રને મળતા નદીના પાણીમાં તરતો કચરો આ બાયોફેન્સમાં કેદ થાય છે. કચરાને દરરોજ પ્લાસ્ટિક રિસાયકલિંગ સેન્ટર ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. બાયોફેન્સની આ પદ્ધતિથી અંદાજે ૬૦ ટકાથી વધુ કચરો તારવીને દરિયામાં ભળતો અટકાવવામાં આવે છે. દરિયાકાંઠાની આસપાસની ચોપાટી હવે વધુ ચોખ્ખી થઈ છે. બાયોફેન્સની પદ્ધતિ અપનાવવી ખૂબ જ સરળ છે.

વર્ષ ૨૦૩૦ સુધીમાં, ‘સસ્ટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ’ના વૈશ્વિક એજન્ડા પૈકી, ખાસ કરીને ‘મહાસાગરોની જીવસૃષ્ટિ’ને બચાવવાના લક્ષ્યને હાંસલ કરવાના કાર્યક્રમને ટેકો આપીએ, અને પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ પર અંકુશ મેળવવા આપણે સૌ સહયોગી બનીએ.

(લેખક ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ, ગાંધીનગરના પૂર્વ જનસંપર્ક અધિકારી છે. તેમનો સંપર્ક nareshthakar@gmail.com પર કરી શકાય.)

સ્વચ્છ પર્યાવરણ માટેની લડાઈનું આવું પરિણામ.....તુતીકોરીનનો જંગ

ભારતના બંધારણમાં જીવન જીવવાનો મૂળભૂત અધિકાર અપાયો છે. જીવન જીવવા માટે શુદ્ધ હવા, શુદ્ધ પાણી – સ્વચ્છ પર્યાવરણ જરૂરી છે. બંધારણે નાગરિકની સાથોસાથ રાજ્યને પણ પર્યાવરણના રક્ષણની જવાબદારી સોંપી છે. ઔદ્યોગિક વિકાસના પથમાં પ્રદૂષણની હાનિકારક અસરો સ્થાનિક લોકોને નુકસાન પહોંચાડે, સ્થાનિક પર્યાવરણને હાનિ કરે અને લોકોના અવાજને સાંભળવામાં ના આવે એ વાત અયોગ્ય છે.

આજે વાત કરવી છે – તામિલનાડુ રાજ્યમાં ૨૨ મે ૨૦૧૮ના રોજ થયેલ બનાવની. તુતીકોરીન(થુથુકુડી) નામના નગરમાં એક ફેક્ટરીના પ્રદૂષણથી ત્રસ્ત લોકો વિરોધ માટે ભેગા થયા હતા, હજારોની સંખ્યામાં એકઠા થયેલા લોકો વર્ષોથી સત્તાવાળાઓ સમક્ષ એ ફેક્ટરીના પ્રદૂષણથી તેમને થતી તકલીફોની વાત રજૂ કરતા હતા. પણ કોઈ હકારાત્મક જવાબ ના આવતા ઉગ્ર વિરોધની શરૂઆત થઈ. આશરે વીસ હાજર લોકો જીલ્લા પ્રસાશનને આવેદન આપવા માટે રસ્તા પર ઉમટ્યા. આ કૂચને રોકવા અર્ધલશ્કરી દળ અને તામિલનાડુના પોલીસ દળોએ શસ્ત્ર પ્રયોગ કર્યો, ૧૩ લોકોએ જીવ ગુમાવ્યો અને અનેક લોકો ઘાયલ થયા.

પોલીસના આ પગલા તરફી અને વિરોધમાં અનેક દલીલો થઈ – હજુ પણ થશે. પણ સત્ય એ છે કે આ લોકો જીવવા માટે સ્વચ્છ હવા અને પાણીની માંગ કરી રહ્યા હતા. ઉદ્યોગથી થતા પ્રદૂષણ સામે વર્ષોથી લડી રહ્યા હતા. શું શુદ્ધ હવા જીવવા માટે માંગવી એ નાગરિક તરીકેનો અધિકાર નથી? શું કુદરતી સંસાધનોને બગાડવા માટેનો પરવાનો આપણે

ફાલ્ગુની જોષી

ઉદ્યોગોને આપી દીધો છે?

વિકાસ માટે ઉદ્યોગો જોઈએ પણ જીવવા માટે હવા પાણી ચોખ્ખા જોઈએ, જમીન જોઈએ – કુદરતના આ તમામ ભાગો પર સ્થાનિક લોકોનો અધિકાર છે, તેના માટે મર્યાદિત લોકોને અધિકાર આપી શકાય નહિ.

આપણે થોડો ભૂતકાળ જોઈએ - તુતીકોરીન (થુથુકુડી) ખાતે આવેલી વેદાન્તા જૂથની સ્ટરલાઈટ કોપર ફેક્ટરી સામે વર્ષ ૧૯૯૯થી છૂટાછવાયા વિરોધ થતા હતા. આ ફેક્ટરીને કારણે જમીન, પાણી અને હવા દૂષિત થઈ રહ્યા હોવાની અનેક ફરિયાદો સ્થાનિક લોકોએ વિવિધ સત્તાવાળાઓને કરી હતી પણ કોઈ ઉકેલ આવતો ન હતો. આ પ્લાન્ટની આસપાસ ૨.૫ લાખ લોકો રહે છે તેમની મુસીબતો વધી રહી હતી.

સ્થાનિક અભ્યાસોમાં પણ આ ફેક્ટરીને કારણે પ્રદૂષણ થતું હોવાનું અને ૫ કિલોમીટરની ત્રિજ્યામાં રહેતા લોકોના આરોગ્ય પર વિપરીત અસર પડતી હોવાનું બહાર આવ્યું હતું. ખાસ કરીને શ્વસન રોગો અને કાન, નાક અને ગળાના (ઇએનટી) રોગનું પ્રમાણ વધ્યું હોવાનો ઉલ્લેખ વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ માં તિરુનેલવેલી મેડિકલ કોલેજ દ્વારા હાથ ધરાયેલા એક અભ્યાસમાં થયો હતો. આ અહેવાલે આ વિસ્તારની હવા અને પાણીની ગુણવત્તાને આ માટે કારણભૂત ગણાવી હતી. ઉદ્યોગો અને ટ્રક જેવા ભારે વાહનોની અવરજવરના કારણે વાયુ પ્રદૂષણ ખૂબ હતું અને પાણીની ગુણવત્તા ચકાસણીમાં તેના માન્ય ધોરણો કરતા ૧૭-૨૦ ગણા ખરાબ માપદંડો નોંધાયા હતા.

પ્રદૂષિત વાતાવરણને કારણે આરોગ્યની સમસ્યાઓ વધુ પ્રમાણમાં ઉભી થઈ રહી હોવાનું નોંધાયું હતું. મગ્ગર અખાતનો બાયોસ્ફિયર રિઝર્વ આ પ્લાન્ટથી માત્ર ૧૫ કિમી દૂર આવેલો છે, એના પર પણ ખતરો ઉભો છે.

વર્ષ ૨૦૧૩ માં આ પ્લાન્ટમાં ગેસ લીકની ઘટના બની હતી અને મોટો ઉહાપોહ થયો હતો, પ્લાન્ટ બંધ કરવા સામે કંપની અદાલતમાં ગઈ, દંડ થયો, અદાલતની લડાઈ ચાલુ રહી પણ યેનકેન પ્રકારના રસ્તાઓ અપનાવીને પ્લાન્ટ ચાલુ રહ્યો અને સાથોસાથ લોકોની મુશ્કેલીઓ વધતી રહી.

આ બનાવ આપણને ઘણા પાઠ શીખવાડે છે — આપણા રાજ્યના ઘણા વિસ્તારો આવી જ પરિસ્થિતિમાં છે, લોકોની ફરિયાદોનો ઉકેલ નથી આવી રહ્યો, ધીરજ ખૂટી રહી છે. સત્તાવાળાઓ

સરકારની સહાય વિના... (અનુસંધાન પાના નંબર ૨૩નું ચાલુ)

મેઘરજના રમાડ ગામે પણ સ્થાનિકોએ પાણી માટે અનોખો શ્રમયજ્ઞ કર્યો :

ભાવનગર જિલ્લાના મહુવામાં મેથાળા બંધારાની જેમજ અરવલ્લીના મેઘરજના રમાડ ગામે પણ સ્થાનિકોએ પાણી માટે અનોખો શ્રમયજ્ઞ કર્યો છે. સ્થાનિકોએ જાતે જ નદીમાં ચેકડેમ બનાવવાની કામગીરીનો પ્રારંભ કરી, ભૂમિપુત્રો દ્વારા જાત મહેનતે ચેકડેમ બનાવવાની કામગીરી હાથ ધરવામાં આવી છે. રમાડા સહીત સાત ગામના લોકોએ વાત્રક નદીમાં ચોમાસના પાણીને રોકવા ચેકડેમ બનાવવાની સરકાર સમક્ષ માંગણી મૂકી હતી. સરકારે માંગણી નહિ સ્વીકારતા લોકોએ જાતે કામ શરૂ કર્યું હતું.

અરવલ્લી જિલ્લાના મેઘરજ તાલુકામાં આવેલ અંતરિયાળ ગામોમાં સિંચાઈની કોઈ સુવિધા નથી. ચોમાસામાં વરસાદી પાણી નદીઓમાં વહી જાય છે

વિવિધ કારણોસર ચૂપકીદી સેવી રહ્યા છે. અમદાવાદમાં કેટલાય વિસ્તારો છે જ્યાં રહેણાંક વિસ્તારોમાં કાળી રજકણો દેખાય છે, પાણી રંગવાળું આવે છે, કચરાના ઢગને પર્વતનું નામ અપાય છે. આ જ હાલ અન્ય શહેરોના છે. ગ્રામીણ વિસ્તારોની ખેતીને અસર થઈ રહી છે, ખેડૂતો જમીન જાળવવા સંઘર્ષ કરી રહ્યા છે. સરકારી એજન્સીઓની ભૂમિકા આમાં મહત્વપૂર્ણ બની જાય છે. પોતાની જવાબદારીથી છુપાઈને બેસવું એ પણ અન્યાયમાં ભાગીદાર થવા સમાન છે. આંખ આડા કાન કરવા કે કાયદાકીય સંતાકૂકડીનો ગેરફાયદો અમુક લોકોને કરાવવો એ પણ અયોગ્ય છે.

આશા રાખીએ કે સૌની આંખ ઉઘડે, પર્યાવરણની સંભાળ રાખીને વિકાસ માર્ગે આગળ વધાય અનેઅન્યાય ના થાય.

ત્યારે ચેકડેમમાં પાણી સંગ્રહ થાય તો કૂવા રીચાર્જ થાય અને ખેડૂતોને લાભ થઈ શકે તે માટે તાલુકાના રમાડ અને આસપાસના ખેડૂતોએ નદીમાં ચેકડેમ બાંધવા સરકારમાં વારંવાર રજૂઆતો કરી હતી. પરંતુ જળ સંચયના કાર્યક્રમો થતા હોવા છતાં સરકાર સુધી પ્રજાનો અવાજ ના પહોંચતાં આખરે લોકોએ જાતે ચેકડેમ બાંધવાનો શરૂ કરી દીધો છે. રમાડ ગામે આસપાસના ગામોના લોકો શ્રમદાનમાં જોતરાઈને સરકારની મદદની આશા છોડી દઈ ચેકડેમ બાંધવા કામે લાગી ગયા. અરવલ્લીના મેઘરજ તાલુકામાં આવેલ અને રાજસ્થાન નજીકના રમાડ, નીલકંઠ, નાની પંડુલી જેવા ગામોને સિંચાઈની સુવિધા મળી શકે, બોર અને કૂવા રીચાર્જ થઈ શકે, રાજસ્થાનમાંથી આવતું વરસાદી પાણી નદીમાં વહી જાય તેના કરતાં ચેકડેમ બાંધવામાં આવે તો આ વિસ્તારના ૨૦૦થી વધુ ખેડૂતોને લાભ થઈ શકશે.

સરકારની સહાય વિના સ્વયંભૂ રીતે શ્રમદાનથી અને લોક-સહકારથી ચેકડેમ બન્યા

ગુજરાતભરમાં સરકારે જળ સંચય અભિયાન અંતર્ગત ૧૩ હજાર નાના મોટા તળાવો બનાવવાનું કામ આરંભ્યું હતું. પરંતુ ઘણી એવી જગ્યાઓ છે કે જ્યાં આની તાતી જરૂર હતી અને ત્યાં લોકો દ્વારા અનેકવાર માંગણી કરવા છતાં પણ ત્યાં ચેકડેમ બનાવવામાં આવ્યાં નથી.

એક તરફ કાળઝાળ ગરમી પડી રહી છે અને વરસાદના આગમનની સૌ કોઈ રાહ જોઈને બેઠા છે ત્યારે રાજ્યના ભાવનગર અને અરવલ્લી જિલ્લાના મહુવા અને મેઘરજ તાલુકાના ગામોના ખેડૂત, ખેતમજૂર વગેરેએ ‘જાત મહેનત ઝિંદાબાદ’ના સૂત્રને સાકાર કરીને અદભૂત સમૂહ કાર્ય કર્યું.

મહુવાના મેથળા ગામે લોકોએ જાતે જ બાંધ્યો બંધારો

ભાવનગર જિલ્લાના તળાજાના મેથળા અને આસપાસના ત્રીસ ગામોના લોકોએ દરિયાનું પાણી ગામોની જમીન ન બગાડે તે માટે જાતે જ બંધારો બાંધી દીધો. આ માટે સરકારે વાતો, વાયદા અને દાવા કર્યાં હતાં. જેને પણ ઘણાં વર્ષો વીતી ગયા છતાં ત્યાં બંધારો બન્યો ન હતો. આખરે ગામ લોકોએ, જગતના તાતે, ‘અપના હાથ જગન્નાથ’ કરી જાતે જ કામ પૂરું કર્યું. ત્રીસથી વધુ ગામના બે હજારથી પણ વધુ લોકો પોતાના કામ ધંધા છોડી આ બંધારો બનાવામાં લાગ્યા હતાં.

મેથળા બંધારા સંદર્ભે મહુવાના સ્થાનિક સક્રિય આગેવાન પ્રતાપભાઈ ગોહિલ સાથે મુલાકાત થતા કેટલીક વિગતો જાણવા મળી. તેઓ જણાવે છે કે, “મેથળા બંધારો એ કોટડા અને મેથળા ગામની વચ્ચે

સંકલન : મહેશ પરમાર

બગાડ નદી પર બાંધવામાં આવ્યો છે, આ બંધારા પર ૯૮૦ મીટર માટીનો પાળો બનાવ્યો છે અને ૫૭૫ ફૂટ વેસ્ટ વિચર માટે પાકું બાંધકામ કરાયું છે.” તેઓ કહે છે કે, “આ બંધારાથી આશરે ૧૫૭૫ હેક્ટર વિસ્તારની જમીનમાં લગભગ ૬૫૫ MCFT જેટલું પાણી ભરાશે. આ બંધારાથી ૧૨ ગામો જેવાકે, મેથળા, ઊંચા કોટડા, નીચા કોટડા, તલ્લી, બામ્બોર, વાલટ, વેજોદરી, મધુવન, પ્રતાપરા, ભાટીકરા, દાઠા, દયાળ વગેરેને સીધો લાભ થશે જ્યારે અન્ય બીજા ત્રીસ જેટલા ગામોને પરોક્ષ રીતે લાભ થશે, ઉપરાંત ભૂગર્ભના પાણીના તળ ઉચ્ચા આવશે અને દરિયાને કારણે આગળ વધતી ખારાશ નિયંત્રિત થશે.”

આ બંધારો બાંધવા માટે ૭૦ દિવસ સુધી પ્રતિ દિવસ ૧૦૦૦ કરતા વધારે માણસોએ શ્રમદાન કરી આ કાર્યને સફળ બનાવેલ છે. તેઓ કહે છે કે, “આ બંધારો સરકારી રાહે બનાવવા માટે સ્થાનિક લોકોએ માંગણીઓ કરી હતી અને સરકાર દ્વારા મંજૂર પણ થયો હતો. આમ છતાં બંધારો બાંધવા સંદર્ભે કોઈ કાર્યવાહી આગળ વધતી ન હતી છેવટે સ્થાનિક લોકોએ પોતાની મક્કમતાથી અને જાત મહેનતથી બંધારો બંધાવાનું નક્કી કર્યું અને પૂર્ણ પણ કર્યું.”

ખર્ચના સંદર્ભે વાત કરતા કહે છે કે, “આ બંધારો લોક સહકારથી ફક્ત ૪૦-૪૫ લાખ રૂપિયામાં બન્યો છે. જે માટે સરકારે રૂપિયા ૮૦ કરોડનો ખર્ચ મંજૂર કર્યો હતો.” પરંતુ, કામગીરી શરૂ ન કરતા આખરે લોકોએ સ્વયંભૂ આ બંધારો લોક ખર્ચે કર્યો.

(અનુસંધાન પાના નંબર ૨૨ પર)

વિધાનસભા પ્રશ્નોત્તરી

મુન્દ્રા તાલુકામાં કોસ્ટલ પાવર કંપની અને ટાટા પાવર કંપનીને જમીન ફાળવણી

પ્રશ્ન કર્તા : શ્રી પુંજભાઈ વંશ (ઉના)

પ્રશ્ન :

૧. તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ની સ્થિતિએ મુન્દ્રા તાલુકામાં કોસ્ટલ પાવર કંપની અને ટાટા પાવર કંપનીને જે સરકારી જમીનો ફાળવવામાં આવે છે તેની જંત્રીના ભાવ કરતા ઓછી કિંમત રાખવામાં આવી છે તે હકીકત સાચી છે.

૨. જો હા, તો મુન્દ્રા તાલુકામાં ટુંડા-ટુંડાવાંઢ-શીરાયા-કાંડાગરામાં ટાટા પાવરને ખાનગી જમીનો કન્સર્ન એવોર્ડથી કિંમત નક્કી કરવામાં આવી તે કરતા કેટલા ઓછા ભાવે સરકારી જમીન મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા ફાળવવામાં આવી, અને

૩. મુન્દ્રા તાલુકાના ધ્રુબ, મુન્દ્રા, કાંડાગરા, નવીનાર, ટુંડા, શીરીયા ગામોની ઔદ્યોગિક કે વ્યાપારિક હેતુ માટેની જમીનના જંત્રી ભાવો છેલ્લા બે વર્ષમાં કેટલા નક્કી કરાયા હતા ?

જવાબ :

૧. કોસ્ટલ પાવર કંપનીને ફાળવેલ છે. ટાટા પાવર કંપનીને સરકારી જમીન ફાળવવામાં આવેલ નથી.

૨. પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

૩. છેલ્લા બે વર્ષમાં જંત્રીના ભાવો નક્કી કરાયેલ નથી.

અરવલ્લી અને સાબરકાંઠા જિલ્લામાં ગૌચર જાળવણી

પ્રશ્ન કર્તા : શ્રી અશ્વિનભાઈ કોટવાલ (ખેડબ્રહ્મા)

પ્રશ્ન :

૧. તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ની સ્થિતિએ અરવલ્લી અને સાબરકાંઠા જિલ્લામાં જિલ્લાવાર કેટલા ગામોમાં બિલકુલ ગૌચર નથી અથવા શૂન્ય ગૌચર છે,

૨. આ ગામોમાં લઘુત્તમ ગૌચર ન જાળવી શકનાર

કે શૂન્ય ગૌચર સુધી લઈ જનાર જવાબદારો સામે છેલ્લાં બે વર્ષમાં શા પગલાં લીધા,

૩. ઉક્ત સ્થિતિએ આ ગામોમાં લઘુત્તમ ગૌચર નીમ કરવા પંચાયત વિભાગ તરફથી મહેસૂલ વિભાગને કોઈ દરખાસ્ત મળી છે કે કેમ, અને

૪. જો હા, તો સદરહુ દરખાસ્ત ક્યા તબક્કે છે ?

જવાબ :

તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ની સ્થિતિએ અરવલ્લી જિલ્લામાં ૮૮ ગામોમાં અને સાબરકાંઠા જિલ્લામાં ૧૮૨ ગામોમાં બિલકુલ ગૌચર નથી.

૨. ગામોમાં શરૂઆતથી જ ગૌચર ન હોવાથી લઘુત્તમ ગૌચર ન જાળવી શકનાર કે શૂન્ય ગૌચર સુધી લઈ જનાર જવાબો સામે પગલાં લેવાનો પ્રશ્ન રહેતો નથી.

૩. ના, જી.

૪. પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

કલોલ શહેરના ઘન કચરાના નિકાલ/વ્યવસ્થાપન બાબત

પ્રશ્ન કર્તા : શ્રી બળદેવજી ઠાકોર (કલોલ)

પ્રશ્ન :

૧. ગાંધીનગર જીલ્લાનાં કલોલ શહેરનાં ઘન કચરાનાં નિકાલ તથા વ્યવસ્થાપન માટેનાં મોજે પ્રતાપપુરામાં સ્થપાયેલ પ્લાન્ટમાં, ઘન કચરાનો નિકાલ તથા વ્યવસ્થાપન ન થતું હોવા છતાં તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ની સ્થિતિએ છેલ્લા બે વર્ષ દરમ્યાન જવાબદારો સામે કોઈ કાર્યવાહી થયેલ નથી તે હકીકત સાચી છે, અને

૨. ઉક્ત પ્લાન્ટમાં ઘન કચરાનાં નિકાલ અને વ્યવસ્થાપનનાં નિકાલની કામગીરી કેટલા સમયમાં શરૂ કરવામાં આવશે ?

જવાબ :

૧. કલોલ શહેરમાં ઘન કચરાનો નિકાલ અને

વ્યવસ્થાપન બાબતે મોજે પ્રતાપપુરા ખાતે સીટી કમ્પોસ્ટ પ્લાન્ટ વર્ષ - ૨૦૧૩ દરમિયાન ફાર્મ બાયોટેક કંપનીને કરાર કરી આપાવમાં આવેલ છે તથા આ પ્લાન્ટ ચાલુ હોઈ વ્યવસ્થાપન ન થવા બાબતે જવાબદારો સામે પગલા લેવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

૨. ઉક્ત પ્લાન્ટમાં ઘન કચરામાંથી ખાતર બનાવવાની કામગીરી હાલ ચાલુ છે અને પ્લાન્ટ કાર્યરત છે.

પાલનપુર નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના વ્યવસ્થાપનનું કલેક્ટરશ્રી દ્વારા પુનરાવલોકન

પ્રશ્ન કર્તા : શ્રી કાંતીભાઈ ખરાડી (દાંતા)

પ્રશ્ન :

૧. ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન નિયમો : ૨૦૧૬ અંતર્ગત દર ત્રણ માસે એક વખત કલેક્ટરશ્રી તરફથી બનાસકાંઠા જિલ્લાની પાલનપુર નગરપાલિકા તરફથી થતી ઘન કચરા તથા વ્યવસ્થાપન કામગીરીનું પુનરાવલોકન થતું નથી તે હકીકત ખરી છે.

૨. જો ના તો તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭ની સ્થિતિએ છેલ્લા બે વર્ષ દરમિયાન પુનરાવલોકન કેટલી વાર થયું તથા તે પરથી શું સુધારા પગલાં લેવાયા અને

૩. જો હા, તો એવું પુનરાવલોકન નહીં કરવા બદલ ઉક્ત સ્થિતિએ તેના કારણો શા છે ?

જવાબ :

૧. ના, જી

૨. ડોર ટુ ડોર કલેક્શન, સેગ્રીગેશનની કાર્યવાહી અને તે અંગેની લોક જાગૃતિ સમજણ વિગેરેની કાર્યવાહી થઈ રહી છે. જિલ્લા કક્ષાએ મળતી બેઠકોમાં કલેક્ટરશ્રી દ્વારા વારંવાર તે અંગેની સૂચનાઓ અપાય છે અને જરૂરી સલાહ સૂચનો અને સંકલન પણ કરાવે છે.

૩. પ્રશ્ન રહેતો નથી.

ભરૂચ જિલ્લામાં ભાડભૂત બેરેજ યોજના

પ્રશ્ન કર્તા : શ્રી અરુણસિંહ રણા (વાગરા)

પ્રશ્ન :

૧. તા. ૩૧-૧-૨૦૧૮ની સ્થિતિએ ભરૂચ જિલ્લામાં આવેલ ભાડભૂત બેરેજ યોજનાનું કામ ક્યારે શરૂ થનાર છે,

૨. ઉક્ત સ્થિતિએ આ કામ ક્યાં સુધીમાં પૂર્ણ કરવાનું આયોજન છે, અને

૩. ઉક્ત સ્થિતિએ આ કામ વહેલું પૂર્ણ કરવામાં આવે તો ક્યા લાભ મળી શકે તેમ છે ?

જવાબ :

૧. ભાડભૂત બેરેજના ડ્રાફ્ટ ટેન્ડર પેપર તૈયાર કરવાની કામગીરી પ્રાથમિક તબક્કે છે. જેની સક્ષમ કક્ષાએથી મંજૂરી મળેથી શક્ય બને તેટલું જલ્દી શરૂ કરવાનું આયોજન છે.

૨. શરૂ થયેથી પાંચ વર્ષમાં પૂર્ણ કરવાનું આયોજન છે.

૩. ૫૮૮ મીલીયન ઘન મીટર સંગ્રહશક્તિ ધરાવતું મીઠા પાણીનું જળાશય બનશે.

-નર્મદા નદીના કિનારાની જમીન ઉપર સમુદ્રની ભરતીના કારણે થતો ક્ષાર પ્રવેશ અટકાવી શકાશે અને ભૂગર્ભ જળની ગુણવત્તા સુધરશે.

-નદીના બંને કાંઠે પૂર સંરક્ષણ પાળા થવાના કારણે બંને કાંઠાના ગામોને પૂરથી વારંવાર થતા નુકસાનને અટકાવી શકાશે.

-બેરેજમાં સંગ્રહીત થયેલ મીઠા પાણીથી આજુબાજુના ગામોને પીવાનું પાણી, દહેજ “પી.સી.પી.આઈ.આર.”માં હયાત તેમજ નવા ઔદ્યોગિક એકમો તેમજ ભરૂચ, અંકલેશ્વર ખાતેની જી.આઈ.ડી.સી.ને ઔદ્યોગિક વપરાશ માટેનું પાણી પુરું પાડી શકાશે.

-ભાડભૂત બેરેજ ઉપર બ્રીજ બનાવાથી હજીરા-સુરત (હજીરા) માર્ગ અંતરમાં ૨૦ કિ.મી. જેટલો ઘટાડો થશે. જેથી સમય અને ઈંધણમાં ઘણી મોટી બચત થશે.

મોસમ પરિવર્તન અને આપણે (અનુસંધાન પાના નંબર ૨૮નું ચાલુ)

પાણીની તંગી, જમીનની ઘટતી ગુણવત્તા, ખેતપેદાશોના વેચાણ ભાવોની મુસીબત, ખેતીની જમીનનું અન્ય હેતુઓ માટે થતું સંપાદન અને બદલાતી નીતિઓ — ટૂંકમાં જગતનો તાત આજે બેહાલ બન્યો છે. ભારતભરના ખેડૂતો વિવિધ પ્રશ્નો અંગે વિવિધ વિસ્તારોમાં આંદોલનો કરી રહ્યા છે.

પ્રદૂષણ ભયાનક પ્રશ્ન બની ચૂક્યો છે એની પ્રતીતિ કરાવતો કિસ્સો તમિલનાડુમાં જોવા મળ્યો — ઔદ્યોગિક પ્રદૂષણના પ્રશ્ને થયેલ આંદોલન, લોકોના દેખાવો, સત્તાવાળાઓએ કરેલ કામગીરી અને જાનહાનિ - આપણા સૌ માટે આઘાતજનક બાબત છે. સમજી વિચારીને વિકાસના માર્ગે આગળ વધવું જોઈએ. એ સંદેશો આ ઘટનાએ ફરીવાર આપ્યો, પર્યાવરણને જાળવ્યા વિના માનવનું અસ્તિત્વ શક્ય નથી જ.

એપ્રિલ માસની ૩૦ તારીખથી ૧૦ મે સુધી જર્મનીના બોન ખાતે યુનાઈટેડ નેશન્સ ફેમવર્ક કન્વેન્શન ઓન ક્લાયમેટ ચેન્જ (UNFCCC) ના ઉપક્રમે સબસીડરી બોડીની ૪૮ મી બેઠક (SB ૪૮) અંતર્ગત વાટાઘાટો ચાલી — પેરિસ રુલબુક, આર્ટીકલ ૬, લોસ અને ડેમેજ, જેન્ડર એક્શન પ્લાન, ફાયનાન્સ અંગે ચર્ચા ચાલી. આ વર્ષે ડિસેમ્બરમાં પોલેન્ડમાં યોજનાર યુએન ક્લાયમેટ ચેન્જ કોન્ફરન્સ (COP૨૪)માં પેરિસ રુલબુકને આખરી સ્વરૂપ અપાવાનું છે. આ રુલબુકમાં આ આઠ મૂળભૂત તત્ત્વો

હોવા જોઈએ તેવો સિવિલ સોસાયટીનો મત છે - Human Rights, Public Participation, Indigenous People's Rights, Just Transition, Gender, Food Security, Ecosystem Integrity and Protection of Biodiversity and Intergenerational Equity. આ સત્રમાં પેરિસ રુલબુક અંગેના મતભેદો સમાપ્ત કરવાના પ્રયત્નો તીવ્ર ગતિથી ના થયા. કેટલાક મુખ્ય વિવાદિત મુદ્દાઓને રુલબુક અપનાવવામાં આવે તે પહેલા બેંગકોકમાંના આગામી સત્રમાં ઉકેલવાની જરૂર છે.

આ બેઠક અંગે નિષ્ણાતોનો મત એવો છે કે ક્લાયમેટ ચેન્જની અસર આવી રીતે ચાલતી ધીમી સરકારી વાટાઘાટો માટે રાહ જોશે નહીં. આ બેઠકમાં ચર્ચાયેલી મુખ્ય બાબતોને જોઈએ તો,

- **કૃષિ અંગે કોરોનિવીયા રોડમેપ** - પક્ષો કૃષિ પરના વાતાવરણના ફેરફારોની અસરને ઓળખવા અને સંબોધવા માટે સંયુક્ત પગલાં લેવા માટે સંમત થયા છે, ખાસ કરીને વિકાસશીલ દેશોમાં ભારે વાતાવરણની ઘટનાઓને કારણે કૃષિને સૌથી વધુ અસર થાય છે.
- **સુવા એક્સપર્ટ ડાયલોગ** - વિકાસશીલ રાષ્ટ્રો દ્વારા આબોહવા પરિવર્તનને કારણે થતા લોસ અને ડેમેજના પ્રશ્ને બોન ખાતે પેહલીવાર “સુવા એક્સપર્ટ ડાયલોગ” નામે પહેલ કરાઈ જ્યાં દેશો વિષમ વાતાવરણની ઘટનાઓને કારણે, ખાસ કરીને કૃષિમાં થતી ખોટ અને નુકસાનને સંબોધવા શું કરી શકાય, આ નુકસાન કેવી રીતે ઘટાડવું તે અંગેના વિચારોનું આદાનપ્રદાન કરી શકે. વિકાસશીલ દેશોના સહભાગીઓ વચ્ચે ફાઈનાન્સ સૌથી મોટી ચિંતા તરીકે ઉભરી આવી હતી. પરંતુ આ માંગને ધકેલી દેવામાં આવી હતી. આ પહેલ આગળ વધવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી.

● તાલોના સંવાદ – બોન શહેર પર્યાવરણીય

પ્રતિબદ્ધતાની વૈશ્વિક સમીક્ષાને દર્શાવતી “તાલોના સંવાદ” નું સાક્ષી બન્યું. આ

સંવાદમાં - યુવાનો, નાગરિક સંગઠનો, વ્યવસાયી જૂથો, પરંપરાગત જૂથો અને સરકારો – આ સૌ સહભાગી બન્યા અને મૌસમ પરિવર્તનની અસરો સામેની લડતના પોતાના અનુભવો જણાવ્યા. તમામે ક્લાયમેટ એક્શનની મહત્વાકાંક્ષાઓને આગળ વધારવા માટે પ્રાદેશિક અને સ્થાનિક સ્તરે “તાલોના સંવાદ”નું આયોજન કરવાની જરૂર વ્યક્ત કરી હતી.

● ફાઇનાન્સ - વિકસિત અને વિકાસશીલ રાષ્ટ્રો વચ્ચે મુખ્ય અંતરાય તરીકે નાણાકીય બાબતો છે. વિકાસશીલ દેશોએ વિકસિત દેશો દ્વારા ૧૦૦ બિલિયન અમેરિકન ડોલરની પ્રતિબદ્ધતા અંગે વાત કરી હતી, આ અંગે ચોક્કસ વ્યવસ્થા ઉભી થાય તેવી માંગ હતી – આ પ્રતિબદ્ધતા વધારી શકવા અંગે હોબાળો થયો હતો. હાલમાં, રાષ્ટ્રની સરકારો અને ખાનગી કંપનીઓનું મોટાભાગનું ક્લાયમેટ ફાઇનાન્સ સીધી સહાયની જગ્યાએ શરતી ધિરાણના રૂપમાં છે.

● નેટવર્ક – મૌસમ પરિવર્તન અંગેના સંવાદો યુએનએફસીસીસીની ક્લાયમેટ ચેઈન્જ કોન્ફરન્સ સિવાય અન્ય મંચ – જૂથ બેઠકો, મંત્રાલયો અને મંત્રીમંડળની બેઠકો, અન્ય ક્લાયમેટ ડાયલોગ – દરમિયાન પણ દબાણપૂર્વક ચર્ચામાં સામેલ થવા જોઈએ. આ તમામનું સંકલન કરીને જ COP બેઠકો અર્થપૂર્ણ બની શકે.

પીટર્સબર્ગ ક્લાયમેટ ડાયલોગ : ૧૮-૧૯ જૂન ૨૦૧૮

જર્મની અને પોલેન્ડના વડાઓની પહેલને કારણે યોજાયેલ પીટર્સબર્ગ ક્લાયમેટ ડાયલોગમાં ૩૫ જેટલા વિવિધ દેશો અને સયુંકત રાષ્ટ્રસંઘની સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓ બર્લિન ખાતેની આ બેઠકમાં જોડાયા હતા.

આગામી ડીસેમ્બરમાં પોલેન્ડના કેટોવોઈસ ખાતે યોજનાર યુએન ક્લાયમેટ ચેન્જ કોન્ફરન્સમાં સફળ થવા માટે જર્મનીના ચાન્સેલર એન્જેલા મર્કેલ અને પોલેન્ડના વડાપ્રધાન માટ્યુસ મોરાવીકીએ અપીલ કરતા જવાબદાર ક્લાયમેટ પોલીસીની જરૂરત પર ભાર મૂક્યો હતો.

૯મા પીટર્સબર્ગ ક્લાયમેટ ડાયલોગમાં ૩૫ દેશોના પ્રતિનિધિઓએ પેરિસ કરારના મહત્વકાંક્ષી અને સામાજિક-સુસંગત અમલીકરણની સ્પષ્ટ પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવી હતી. સાથે આ વર્ષના અંતમાં કેટોવોઈસ ખાતેની યુએન ક્લાયમેટ ચેન્જ કોન્ફરન્સમાં પેરિસ કરારના અમલીકરણના નિયમો અપનાવવામાં આવશે જેમાં પરિવર્તનના દૃષ્ટિકોણ સાથે સામાજિક રીતે ન્યાયી બનવા માટે ફેરફારો કરવા જરૂરી બને છે.

સભ્ય દેશો વર્ષ ૨૦૨૦ પૂર્વેની પ્રતિબદ્ધતાઓ હાંસલ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યાં છે અને વૈશ્વિક તાપમાન વધી રહ્યું છે ત્યારે આગામી બેઠક દરમિયાન સભ્ય દેશોએ આ કટોકટીને ધ્યાનમાં રાખીને પોતાની ક્ષમતાઓની જવાબદારી સાથે વાજબી પ્રયાસો કરવાની જરૂર છે.

મૌસમ પરિવર્તન અને આપણે

મૌસમનો બદલાયેલ મિજાજ ભારતભરમાં જુદીજુદી રીતે અનુભવાઈ રહ્યો છે — અતિશય ગરમી, આંધી, વરસાદ..... જૂન મહિનાની મધ્યમાં ગુજરાત આતુરતાભેર વરસાદની રાહ જોઈ રહ્યું છે અને અધિક માસના અંતે તાપમાન એ જ ગતિએ સ્થિર થઈને બેઠું છે. આંધીને કારણે, વરસાદને કારણે કે પછી વધુ ગરમીને કારણે — અસર થાય છે સામાન્ય નાગરિકને, એવા નાગરિકને જેની પાસે આ બધી આપત્તિઓ સામે લડવાની ક્ષમતા નથી. તેની રોજગારી પર અસર પડે છે, આરોગ્ય પર અસર પડે છે...જેટલા પણ કાયદા-કાનૂનો કે જોગવાઈઓ થાય, જ્યાં સુધી આ અસરને મિટાવી ના શકાય ત્યાં સુધી અટકાય તેમ નથી.

ગુજરાતમાં ગરમાવો પેદા કરે તેવા પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ અનેક છે — વિશ્વ પર્યાવરણીય દિનની ઉજવણીનું ભારત આ વર્ષે યજમાન બન્યું, પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ સામેની લડાઈનો સંદેશો અનેક કાર્યક્રમો થકી

ફાલ્ગુની જોષી ફેલાવાયો. ફરીથી વાપરી ના શકાય તેવા પ્લાસ્ટિક પર પ્રતિબંધના આદેશો બહાર પડ્યા, બાળકો માટેની ચિત્ર સ્પર્ધાથી લઈને મોટા માટેની એન્વીથોન (મેરેથોન) પણ આયોજિત કરાઈ. આ બધાના અંતે પણ ગુજરાતભરના શહેરો/નગરો/ગામોમાં કચરાના વ્યવસ્થાપનનો પ્રશ્ન ઉભો છે. શ્વાસમાં અનુભવાતું પ્રદૂષણ નકારી શકાય તેમ નથી. પાણીની ઉપલબ્ધતા કપરી બની છે, જળ વ્યવસ્થાપનના અનેક પ્રયત્નો છતાં આજે પીવાના પાણી માટે પણ મુશ્કેલી ઉભી થઈ રહી છે, પાણીની ગુણવત્તા અંગે સવાલો છે, ડોમેસ્ટિકની સાથોસાથ ઔદ્યોગિક ગંદા પાણીની ટ્રીટમેન્ટ અંગે ખૂબ પ્રયાસોની જરૂર છે.

ખેતીપ્રધાન દેશ ભારતના ખેડૂતો બદલાતી મૌસમની સાથોસાથ બીજા અનેક પ્રશ્નોનો સામનો કરી રહ્યા છે, ખેતીમાંથી મળતી આવકમાં ઘટાડો, (અનુસંધાન પાના નંબર ૨૬ પર)

પર્યાવરણ મિત્ર

(‘પર્યાવરણ મિત્ર’ના લેખોમાં વ્યક્ત થતા વિચારો સાથે સંપાદક મંડળ સહમત હોય તે જરૂરી નથી.)

પ્રકાશક :

પર્યાવરણ મિત્ર

502, રાજ એવન્યુ, ભાઈકાકા નગર રોડ, થલતેજ ચાર રસ્તા પાસે, અમદાવાદ-380 059.

ફોન : 26851321

ફેક્સ : 079-26851321

ઈ-મેઈલ : paryavaranmitra@yahoo.com

વેબસાઈટ : http://paryavaranmitra.org.in

મુદ્રક : મંજુ ટ્રેડર્સ, ફોન : 26635116 (મો) 98255 75447

બુક-પોસ્ટ

પ્રતિ,